

**VANKEINHOIDON PERUSTUTKINNON
UUDISTAMINEN**

Työryhmäraportti
30.5.2001

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö päätti 5.1.2001 vankeinhoidon koulutusuudistusta valmistele-
vasta hankkeesta. Koulutuksen uudistamista valmistelemaan asetettiin kaksi työ-
ryhmää. Toisen työryhmän tehtäväksi annettiin vankeinhoidon ammattikorkea-
koulutasoisen koulutuksen valmistelu ja toisen vankeinhoidon perustutkinnon uu-
distaminen. Perustutkintoa tuli kehittää niin, että se antaa perushenkilöstölle van-
keinhoidon sisällöllisiä muutoksia vastaavan osaamisen ja että tutkintoon kuuluvat
opinnot ovat mahdollisimman laajasti luettavissa hyväksi ammattikorkeakoulu-
opinnoissa.

Työryhmien tuli saada selvityksensä valmiiksi 31.5.2001 mennessä.

Vankeinhoidon perustutkinnon uudistamista valmisteleavan työryhmän puheen-
johtajaksi ministeriö kutsui ylijohtaja *Markku Salmisen* vankeinhoito-osastosta ja
varapuheenjohtajaksi johtaja *Klaus Toivosen* Vankeinhoidon koulutuskeskuksesta
sekä jäseniksi vankeinhoitojohtaja *Kimmo Hakosen*, opetus- ja sosiaalitoimen
päällikkö *Eeva Virkkusen* ja vanhempi hallitussihteeri *Heli Hernan* vankeinhoito-
osastosta, johtaja *Heikki Kokkosen* Kuopion vankilasta, yliopettaja *Matti Vesan-
maan* ja opettaja *Hannu Luukkosen* Vankeinhoidon koulutuskeskuksesta, apu-
laisjohtaja *Reima Laakson* Vankivirkailijoiden liitto VVL ry:stä sekä sihteeriksi
koulutussuunnittelija *Sini Ahmavaaran* Vankeinhoidon koulutuskeskuksesta. Li-
säksi työryhmän toimintaa on avustanut tutkija *Samuli Laulumaa*.

Helsingissä 31. päivänä toukokuuta 2001

Markku Salminen

Kimmo Hakonen   Heli Herna   Heikki Kokkonen   Reima Laakso

Hannu Luukkonen   Klaus Toivonen   Matti Vesanmaa   Eeva Virkkunen

Sini Ahmavaara

Sisällys

1	TIIVISTELMÄ VANKEINHOIDON PERUSTUTKINNON UUDISTAMISEN VALMISTELUSTA	4
2	TYÖRYHMÄN TEHTÄVÄ JA TYÖSKENTELYPERIAATTEET	7
3	VANKEINHOITOON KOHDISTUVAT MUUTOKSET	7
4	VANKEINHOIDON PERUSTUTKINTO JA ALAN KOULUTUSJÄRJESTELMÄ.....	8
5	PERUSTUTKINNON NYKYTILA	11
5.1	KOULUTUKSEN LAATUARVIOINTI.....	11
5.2	OPPILAITOSARVIOINTI.....	13
5.3	KOULUTUSTA KOSKEVAT KANTELUT	14
5.4	PERUSTUTKINNON SEURANTA	15
5.5	TYÖRYHMÄN ARVIO	17
6	VARTIJAN AMMATTIKUVA KOULUTUKSEN PERUSTANA.....	18
6.1	VARTIJAN AMMATTIKUVAN VIIMEAIKAISET MUUTOKSET	18
6.2	TYÖRYHMÄN EHDOTUS VARTIJAN PERUSTEHTÄVIKSI	18
7	PERUSTUTKINNON TAVOITTEET, SISÄLTÖ JA OPETUSSUUNNITELMA.....	21
7.1	TAVOITTEIDEN UUDISTAMISTARVE	21
7.2	TYÖRYHMÄN EHDOTUS TAVOITTEIKSI.....	24
7.3	TYÖRYHMÄN SISÄLTÖÄ KOSKEVAT EHDOTUKSET	25
8	PERUSTUTKINNON LAAJUUS	25
8.1	PERUSTUTKINNON PIDENTÄMISEN TARKASTELU	25
8.2	TYÖRYHMÄN EHDOTUS PERUSTUTKINNON LAAJUUDEKSI	28
9	KÄYTÄNNÖN OPPIJAKSO	28
9.1	KÄYTÄNNÖN OPPIJAKSO JA SEN KEHITTÄMISTARPEET	28
9.2	TYÖRYHMÄN EHDOTUKSET KÄYTÄNNÖN OPPIJAKSON KEHITTÄMISEKSI.....	30
10	PERUSTUTKINNOLE HAKEUTUMINEN JA VALINTAMENETTELY	31
10.1	ALALLE HAKEUTUMISEN PERUSTEET.....	31
10.2	NYKYISEN VALINTAMENETTELYN ARVIOINTI.....	33
10.3	TYÖRYHMÄN EHDOTUS VALINTAMENETTELYKSI	34
11	VANKEINHOIDON PERUSTUTKINNON OPINTOSOSIAALISET EDUT	35
11.1	OPINTOSOSIAALISET EDUT AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA	35
11.2	PERUSTUTKINNON OPINTOSOSIAALISTEN ETUJEN ARVIOINTI.....	36
11.3	TYÖRYHMÄN EHDOTUS PERUSTUTKINNON OPINTOSOSIAALISTEN ETUJEN UUDISTAMISEKSI	39
12	VANKEINHOIDON PERUSKOULUTUKSEN KANSAINVÄLINEN JA LÄHIALAVERTAILU	40
12.1	VANKEINHOIDON PERUSKOULUTUS RUOTSISSA, NORJASSA, TANSKASSA JA ENGLANNISSA	40
12.2	POLIISIN JA SOSIAALIALAN KOULUTUS	46
12.3	KOULUTUKSEN PITUUDEN JA RAKENTEEN VERTAILU	50

Yhteenveto

Liitteet

1 Tiivistelmä vankeinhoidon perustutkinnon uudistamisen valmistelusta

Työryhmän tehtävänä on tehdä ehdotus vankeinhoidon perustutkinnon valintamenettelystä, tutkinnon laajuudesta, rakenteesta, sisällöstä ja toteuttamistavasta sekä opiskelijoiden opintososiaalisista eduista sekä laatia luonnos uudesta opetussuunnitelmasta.

Työryhmä linjasi **periaatteikseen** tuottaa vankeinhoidon muutosten vaatimaa osaamista, aukaista korkeakoulutie, täyttää opintojen hyväksi lukemisen vaatimukset, säilyttää alan kilpailukyky ja huolehtia opintojen käytäntöpainotteisuudesta.

Työskentelyn pääsuuntaviivat:

Arvio perustutkinnosta Työryhmä ei pidä mahdollisena perustutkinnon kokonaisuudistusta koulutusta koskevien tutkimusten ja selvitysten sekä tutkinnon pääasiakkailta saadun palautteen perusteilla. Sen sijaan tietyt tutkinnon yksityiskohdat vaativat uudistamista.

Valintamenettely Valintamenettelyyn ei ehdoteta olennaisia muutoksia. Valinnan kehittämiseksi halutaan kuitenkin selvittää a) lisäpisteiden antaminen kielitaidosta ja työkokemuksesta, b) miten ulkomaalaisten hakijoiden kielellinen lähtötilanne otetaan huomioon ja c) miten vankiloiden soveltuvuuslausuntojen epäyhtenäisyyttä vähennetään. Koulutuskeskus tekee selvitykset syksyllä 2001 ilman merkittäviä lisäkustannuksia.

Vankeinhoidon tulevaisuuden kannalta keskeisin ja kiireellisin tehtävä on löytää keinot hakijamäärien kasvattamiseen. Kahtena edellisenä vuonna vaatimukset täyttäviä opiskelijoita ei ole ollut riittävästi. Ammattikorkeakouluratkaisua lukuun ottamatta koulutuksen keinoin asiaan ei voida merkittävästi vaikuttaa.

Tutkinnon laajuus Perustutkinnon tehtävä on antaa eri tyyppisissä vankiloissa tarvittava vankeinhoidollinen perusosaaminen. Vankeinhoidon yhteinen tietopereusta ja vartijan perustehtävien osaaminen ovat vankilatyon kivijalka ja se voidaan toteuttaa nykyisen laajuusella tutkinnolla.

Todennäköinen tutkinnon laajuus on 54 opintoviikkoa. Koulutuksissa 40 opintoviikkoa tarkoittaa yleisesti yhden vuoden koulutusta. Ajallisen pidentämisen sijasta perustutkintoa tiennetään kahdella tavalla.

1) Koulutuskeskus laatii oppikirjan 'Vankeinhoidon perusteet', jota käytetään pääsykokeen osana ja suoritus luetaan hyväksi opinnoissa. Kirja valmistuu vuonna 2002. Kustannukset ovat kirjoittajatyön osalta 60 000 mk ja painokuluarvio on 50 000 mk. Sähköinen versio ei sisälly arvioon.

2) Kesäajan työharjoittelu uudistetaan siten, että se täyttää ammattikorkeakoulun työharjoittelulle asettamat vaatimukset. Mahdolliset muutokset toteutetaan kesän 2002 harjoittelussa.

Tutkinnon rakenne

Nykyisessä tutkintorakenteessa opinnot koulutuskeskuksessa ja käytännön opinnot vankiloissa vuorottelevat ja tukevat toisiaan. Hyväksi arvioidua rakennetta ei ole aihetta muuttaa perusteiltaan.

Tavoitteet ja sisältö

Työryhmä on tehnyt ehdotuksen tutkinnon tavoitteiksi, määritellyt vartijan ammatin keskeiset tehtäväalueet sekä laatinut kuvaukset vankeinhoiton vartijan perustehtävistä. Tutkinnon opetussisällöt valitaan niin, että saavutetaan vartijan perustehtävien edellyttämä osaaminen. Muilta osin opetussuunnitelma tarkistetaan työryhmän uudistamisehdotusten mukaisesti.

Toteuttaminen (käytännön oppijakso)

Työryhmä pitää tärkeänä lisätä opiskelijan eri laitoksissa saaman ohjauksen yhdenvertaisuutta sekä henkilökunnan motivaatiota ja yhtäläisiä mahdollisuuksia antaa ohjausta. Tämän toteuttamiseksi työryhmä ehdottaa, että

- a) Harjoittelun ohjaus ja perehdyttäminen määritellään osaksi vankilan virallista toimintaa. Asia kirjataan rikosseuraamusviraston perustutkintoa koskevaan määräykseen. Käytännön oppijakson toteutusta käsitellään myös tulosneuvottelujen yhteydessä.
- b) Harjoittelunohjaajina toimivien henkilöiden asemaa ja tehtäviä tulee korostaa irrottamalla heidät tarpeellisessa määrin normaalista tehtävistään käytännön oppijakson ajaksi sekä maksamalla heille ko. ajalta henkilökohtainen lisäpalkkio tehtävien vaativuuden perusteella.
- c) Kokeiluluontoisesti nimetään koulutusvankilat, jotka vastaavat perustutkinnon käytännön oppijakson toteuttamisesta. Tulosneuvotteluissa sovitaan ohjaukseen osallistuvan henkilökunnan työajan käytöstä.
- d) Laitoksessa harjoittelun toteuttamisesta vastaa harjoittelunohjaaja, jonka tukena toimii ohjaustiimi.

Uudistaminen toteutetaan vuonna 2002.

Opintososiaaliset edut Perustutkinnon opiskelijoilla on suhteellisen hyvät opintososiaaliset edut, mikä on perusteltua riittävän opiskelijamäärän turvaamiseksi alalle. Työryhmä ehdottaa niihin seuraavia vähäisiä muutoksia:

- 1) Ensimmäisen oppijakson ruokaeduista vähennetään vähäisen käytön takia päivällinen, jolloin eduiksi jäävät maksuton aamiainen ja lounas opiskelupäivinä.
- 2) Ensimmäisen oppijakson aikana opiskelijalle korvataan kolme matkaa kotipaikkakunnalle ja takaisin aiemman neljän matkan sijasta sekä muutetaan ohjeita niin, että matkakorvaus ensimmäisen oppijakson päätyttyä voidaan antaa kotipaikkakunnan vaihtoehtona myös virkapaikkakunnalle.

Muutostenkin jälkeen perustutkinnon opintososiaaliset edut säilyvät keskimääräistä parempina. Muutokset toteutetaan ennen vuoden 2002 alkua niin, että niistä voidaan ilmoittaa seuraavan perustutkinnolle haun yhteydessä. Päivällisen jättäminen pois vähentää kustannuksia kuukaudessa 440 mk/opiskelija ja koko ensimmäisen oppijakson ajalta 1760 mk/opiskelija. Vuodessa 60 opiskelijan osalta vähennys on 105 600 mk. Yhden kotona käynnin poisjättäminen vähentää matkakustannuksia kuukaudessa keskimäärin 190 mk / opiskelija. Vuodessa 60 opiskelijan osalta vähennys on 11 400 mk.

2 Vankeinhoitoon kohdistuvat muutokset

Taloudellis-sosiaaliset muutokset, kansainvälistyminen yms. muutostekijät vaikuttavat rikollisuuteen ja sitä kautta vankien määrään ja rikostaustaan. Vankien kokonaismäärä on todennäköisesti selvästi suurempi kuin 1990-luvun lopulla. Huumausainerikoksista ja niihin liittyvistä muista rikoksista vangittujen ja rangaistukseen tuomittujen määrän kasvu jatkuu. ”Perinteisistä” väkivaltarikoksista tuomittujen määrä säilyy edelleen vähintään nykyisenä. Vankiloissa on yhä enemmän ammattimaisessa ja järjestäytyneessä rikollisuudessa mukana olleita. Vankiloihin alkaa tulla myös uudentyypisistä, tietoverkkoja ym. modernia tietotekniikkaa käyttäen tehdyistä rikoksista tuomittuja. Ulkomaalaisten vankien määrä lisääntyy edelleen ja on tämän vuosikymmenen jälkipuoliskolla arviolta 300-350.

Tällä hetkellä on vireillä vankeinhoitolainsäädännön kokonaisuudistus. Tämä edellyttää jatkuvaa seurantaa ja muutosten huomioon ottamista koulutuksen sisällöissä.

Perustuslaissa ja perusoikeusajattelussa tapahtuneet muutokset vaikuttavat vankeutta ja tutkintavankeutta koskevaan lainsäädäntöön. Kaiken toiminnan on entistä selvemmin perustuttava laissa oleviin nimenomaisiin säännöksiin ja valtuuksiin. Vangeille tulee entistä laajempi muutoksenhakuoikeus heidän asemaansa ja oikeuksiaan koskevista päätöksistä. Muutokset vaikuttavat monella tavoin käytännön toiminnassa noudatettaviin menettelytapoihin (päätösten perustelu, toimenpiteiden kirjaaminen jne.) ja heijastuvat siten koko henkilökunnan päivittäiseen työhön.

Kriminaalipolitiikka ja myös rangaistusten täytäntöönpanoviranomaisten toiminta saa osakseen nykyistä enemmän huomiota tiedotusvälineissä ja poliittisessa päätöksenteossa. Samalla toiminnalta edellytetään entistä suurempaa ”läpinäkyvyyttä” ja sen tulee olla mahdollisimman hyvin ”julkisuutta kestävä”. Toiminnan vaikuttavuutta koskevat vaatimukset kasvavat ja sitä on pystyttävä arvioimaan nykyistä paremmin.

Rikollisuuteen, kriminaalipolitiikkaan ja vankeinhoitoon liittyvä tutkimus tuo jatkuvasti uutta tietoa vankeinhoidon ja koulutuksen kehittämiseksi. Kansainväliset vertailut antavat mahdollisuuden toimintatapojen vertailuun ja työstää niitä edelleen kunkin maan olosuhteisiin soveltuviksi.

3 Vankeinhoidon perustutkinto ja alan koulutusjärjestelmä

Vankeinhoitolaitos on osa rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää, jonka toimintaedellytyksiä vankeinhoidon koulutus osaltaan rakentaa. Vankeinhoidon perustutkinnon mukaan koulutuksen lähtökohtana on tuottaa vartijan tehtävien edellyttämä vankeinhoidollinen ammattitaito. (Opinto-opas 2000-2001.)

Vankeinhoidon perustutkinnon pituus on 53 opintoviikkoa. Tutkinto sisältää teoreettisia ja käytännön opintoja sekä työharjoittelua.

Perustutkinnon rakenne ja jaksojen pituudet

1. oppijakso VHKK 19 ov	Käytännön oppijakso Vankila 9 ov	2. oppijakso VHKK 13 ov	Ohjattu työharjoittelu Vankila 13 ov
-----------------------------------	--	-----------------------------------	--

Ensimmäisen oppijakson aikana opitaan vankeinhoidolliset perustiedot ja alan monitieteinen perusta, joka käsittää psykologian, yhteiskuntatieteen ja oikeustieteen opintoja tarkasteltuna vankeinhoidon näkökulmasta sekä kielten ja viestinnän opintoja. Oppijaksoon sisältyy viikon pituinen perehtymisjakso vankilaan.

Käytännön oppijakson tavoitteena on vankeihin tutustuminen ja keskeisten vartijatehtävien oppiminen todellisissa työympäristöissä. Lisäksi opiskelija laatii jakson aikana kirjallisen raportin vankilan toimintaan liittyvästä aiheesta.

Toisella oppijaksolla syvennetään ja täydennetään osaamista vankeinhoidon ydinalueilla. Ne ovat ammatillinen vuorovaikutus, laitosturvallisuus sekä vankeinhoidon toimintaympäristö.

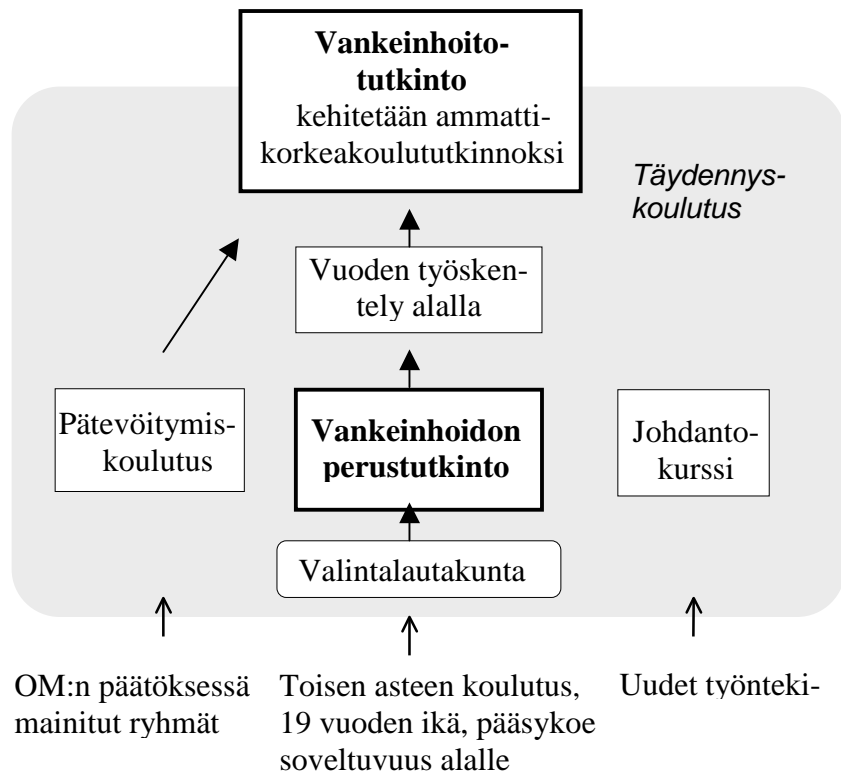
Työharjoittelussa opiskelijat työskentelevät vankiloissa sijaisvartijoina. Koulutuksellisia tavoitteina ovat vartijan työn harjoittelu ja oman osaamisen arviointi oppimispäiväkirjan avulla. Jakso päättyy koulutuskeskuksessa pidettävään arviointiseminaariin.

Nykyiseen perustutkintoon sisältyvät opinnot

<p>1.OPPIJAKSO</p> <p>Vankeinhoidolliset opinnot 7 ov Vankeinhoitolaitoksen tehtävät ja toiminnot, Vartijan perustehtävät, Vankeinhoidon terveystieto, Itsepuolustuksen perusteet, Perehtyminen laitokseen</p> <p>Psykologiset opinnot 4 ov Ihminen toimivana ja kehittyvänä yksilönä, Ihminen yhteisön jäsenenä, Ammatillisen vuorovaikutuksen perusteet, Mielenterveyskurssi</p> <p>Yhteiskunnalliset opinnot 2 ov Sosiologia karttalehtiä (pääsykokeen osana), Suomi matkalla nykyaikaan, Rikollisuuden taustatekijät</p> <p>Oikeudelliset opinnot 2 ov Rikos ja rangaistus Esitutkinta ja oikeudenkäynti Voimakeinojen käyttö ja hätävarjelu</p> <p>Suomen kieli ja vankilakulttuuri 1,5 ov Ruotsin kieli 1,5 ov Tietotekniikka 1 ov</p>	<p>2. OPPIJAKSO</p> <p>Ammatillinen vuorovaikutus 5 ov Vartijan ammatillinen toiminta ja eettiset perusteet, Rikollisuuteen vaikuttavat toimintaohjelmat, Psykkinen kriisi ja työntekijän toiminta, Päihdeongelmat: tausta ja vaikuttaminen, Kirjallinen ilmaisu ja kielenhuolto</p> <p>Vankilaturvallisuus 3 ov Kriisi- ja konfliktitilanteiden hallinta, Itsepuolustus ja voimakeinojen käyttö, Virka-aseen käyttökoulutus, Palosuojelu</p> <p>Vankeinhoidon toimintaympäristö 5 ov Ihmisoikeudet ja vankeinhoito, Vartija valtion virkamiehenä, Rangaistukset ja kriminaalipolitiikka, Englannin kieli, Siivousteknologian peruskurssi</p>
<p>KÄYTÄNNÖN OPPIJAKSO 8 ov</p> <p>Henkilökohtaiset opetusohjelmat Raportti</p>	<p>TYÖHARJOITTELU 13 ov</p> <p>Arviointiseminaari Oppimispäiväkirja</p>

Vankeinhoidon perustutkinto on suhteellisen lyhyt toisen asteen jälkeinen koulutus, joka keskittyy vankeinhoidolliseen perusosaamiseen. Tutkinnon tärkein tehtävä on juuri perusosaamisen kouluttaminen, koska se muodostaa kivijalan erilaisien vankiloiden toiminnalle. Perustutkinnon jälkeen opiskelijan on mahdollista jatkaa opintojaan. Vankeinhoidon koulutusjärjestelmä sisältää perustutkinnon lisäksi jatko- ja täydennyskoulutusta ja tulevaisuudessa myös ammattikorkeakouluopintoja.

Vankeinhoidon koulutusjärjestelmä

Vankeinhoidon perustutkinto (PT) 53 ov, on koulutus vankeinhoidon valvonta- ja ohjaustehtäviin sekä kelpoisuusehto vartijan virkaan.

Pätevyyskoulutus, on perustutkintoa vastaava aikuiskoulutus oikeusministeriön päätöksen mukaisille kohderyhmille.

Vankeinhoitotutkinto (VHT) on 36 opintoviikon koulutus vankeinhoidon valvonnan- ja ohjauksen esimiestehtäviin. Perustutkinto ja vankeinhoitotutkinto muodostavat yhdessä alan opistotutkinnon.

Johdantokurssi antaa perustiedot vankeinhoitolaitoksesta muille kuin perustutkinnolla opiskeleville.

Vankeinhoidon perustutkinto sijoittuu toisen ja korkea-asteen väliin, eikä sen suorittaminen avaa väylää jatko-opintoihin Työryhmän mielestä se on selkeä puute ja vaikuttaa todennäköisesti haittaavasti alalle hakeutumiseen. Opistotutkintojen lakkauttamisen myötä myös perustutkinnon yhteys yleiseen koulutusjärjestelmään on heikentynyt. Tämän työryhmän kanssa yhtäaikaan valmistelee toinen työryhmä esitystä alan ammattikorkeakouluratkaisusta, jossa perustutkinto liittyy osaksi ammattikorkeakouluopintoja. Näin vankeinhoidon koulutuksesta tulee osa suomalaista koulutusjärjestelmää.

4 Perustutkinnon nykytila

4.1 Koulutuksen laatuarviointi

Tuorein Vankeinhoidon koulutuskeskuksen laatuarviointi suoritettiin tätä raporttia varten keväällä 2001. Periaatteena oli saada mahdollisimman luotettava kuva koulutuskeskuksen toiminnasta yleensä ja perustutkinnon ominaisuuksista erityisesti. Teoreettisena viitekehyksenä oli Demingin syvällisen tiedon järjestelmä (System of Profound Knowledge) ja pääasiallisena mittarina käytettiin Servqual-testistöön perustuvaa suomalaista sovellutusta.

Arvioinnissa kerättiin tietoa kolmelta asiakasryhmältä: 1) vankeinhoitotutkinnon opiskelijoilta (VHT), 2) perustutkinnon opiskelijoilta ja 3) Vankeinhoidon koulutuskeskuksen henkilökunnalta. Tärkeimpänä ryhmänä nähdään ensimmäinen.

Heidän merkityksensä erityisesti perustutkinnon arvioitsijoina korostuu sen takia, että he ovat sen lähimenneisyydessään itse suorittaneet. He ovat myös omassa kenttätöössään kokeneet, miten hyvin perustutkinnon opit palvelevat käytäntöä, vartijaa ja vankeja. Tämä arvioitsijaryhmä on lisäksi selviytynyt tiukasta karsinnasta, joka osoittaa heidän motivoitumisensa ja kyvykkyytensä vartijan työn kehittämiseen.

Arvioinnissa pyritään ensiksi saamaan yksinkertainen yleistieto siitä, miten hyvää tai huonoa koulutuskeskuksen opetus on. Yksittäisen oppikurssien sisältöjä ei eritellä. Käytetty asteikko on numeerinen. Siihen on liitetty sanallinen adjektiivikuvaus tilanteen havainnollistamiseksi.

Vankeinhoidon koulutuskeskuksen laatutaso keväällä 2001

Arvioitsijoina	Laatupistemäärä	Laatuadjektiivi	keskihajonta
VHT - opiskelijat	111	Korkealaatuinen	15
Perustutkinto-opiskelijat	101	Laadukas	19
Henkilökunta	109	Laadukas	18

Taulukon tuloksista ilmenee voimakas yksimielisyys. Niin opiskelijat kuin henkilökuntakin arvioi nykyisen koulutuksen tason vähintään laadukkaaksi. Se on kolmanneksi korkein laatutaso seitseenportaisella asteikolla. Vaikka tämä tulos onkin näin positiivinen, se ei tietenkään millään tavoin poista laadun jatkuvan parantamisen tarvetta.

Kokonaisarvioinnin lisäksi paneuduttiin myös yksityiskohtiin. Servqual-testistön ajatus perustuu siihen, että kokonaislaatu on jaettavissa viiteen osa-alueeseen. Ne ovat: fyysiset ominaisuudet (*kuten opetusvälineet*), luotettavuus (*tehdään mitä luvataan*), vastaanottavaisuus (*ollaan asiakkaiden tavattavissa, kuunnellaan*), ammattitaito (*osataan opettaa*) ja empaattisuus (*myötäelämisen halu ja kyky*).

Vankeinhoidon koulutuskeskuksen arvioitsijaryhmät ovat yksimielisiä siitä, että ammattitaito on tärkeintä. Erot muihin osa-alueisiin ovat hyvin selvät. Vähiten tärkeänä seikkana pidettiin koulutuskeskuksen fyysisiä ominaisuuksia.

Tärkeyden lisäksi ryhmät arvioivat kunkin osa-alueen nykytilaa. Siinä asteikko vaihtelee välillä 1 –10. Olisi tietenkin toivottavaa, että tärkeimpinä pidetyt ominaisuudet olisivat hyvässä kunnossa, laadukkaita. Tämäkin pätee VHKK:ssa kokonaisuutena. Parhaimmin toteutuneena ominaisuutena nähtiin henkilökunnan vastaanottavaisuus (VHT), koulutuskeskuksen fyysiset ominaisuudet (perustutkinnon opiskelijat) sekä henkilökunnan ammattitaito (henkilökunta).

4.2 Oppilaitosarviointi

Vankeinhoidon koulutuskeskuksen toiminnan laatu arvioitiin vuonna 1999 yhteishankkeena poliisioppilaitosten sekä Raja- ja Merivartiokoulun kanssa. Arviointikriteerinä oli Suomen laatupalkinto, josta tohtori Juha Vaso on kehittänyt soveluksen ammatillisia oppilaitoksia varten. Arvioinnin ensimmäinen vaihe oli työyhteisön tekemä itsearviointi kahdeksalla arviointialueella. Seuraavassa vaiheessa arviointi toteutettiin Juha Vason ohjaamassa seminaarissa, jossa olivat mukana oman työyhteisön lisäksi poliisioppilaitosten ja Raja- sekä Merivartiokoulun edustajat.

Laatupalkintokriteereillä mitattuna koulutuskeskuksen toiminnasta nousivat vahvimpina asiakas- ja markkinatuntemus sekä koulutusprosessien hallinta. Heikoimmat arviot tulivat asiakkaiden tyytyväisyyttä ja henkilöstöä koskevista tuloksista, koska niistä puuttuivat mittarit. (Vankeinhoidon koulutuskeskuksen laadunarviointi 8.3.1999. VHKK).

4.3 Koulutusta koskevat kantelut

Vankien tekemät kantelut ovat eräs mittari, jonka avulla voidaan määritellä niitä vankeinhoidon koulutuksen osa-alueita, joihin tulee kiinnittää huomiota. Kanteluiden yhteydessä ei ole ilmennyt vakavia peruskoulutuksen puutteita. On kuitenkin joitakin asiaryhmiä, jotka vaatisivat koulutuksellisen panoksen lisäämistä.

Vartijan ja vangin välinen vuorovaikutus

Kanteluista heijastuu se näkemys, etteivät kaikki vartijat jaksaa aina puhutella asiallisesti vankia: vangille saatetaan sanoa pahasti, vähätellä vankia tai hänen toiveitaan. Vaikka perustutkinnolla opetetaan kieltojen ja ikävien asioiden sanomista vangille, niiden onnistunut sanominen vaatii paljon harjoitusta. Myös oman virheen korjaaminen suhteessa vankiin vaatii harjoittelua. Asiallisen kommunikaation ja vuorovaikutustaitojen osaaminen korostuu jännittyneissä vankilaolosuhteissa. Erilaisuuden ymmärtämisen merkitys vankiloissa on tärkeää.

Vankeinhoitoa koskevien säännösten ja laitoskohtaisten ohjeiden jatkuva opiskelu

Peruskoulutuksessa on tärkeää entisestään korostaa sitä, että toimintaa ohjaavia sääntöjä tulee jatkuvasti seurata ja opiskella.

Vangin perehdyttäminen

Vangit tulisi myös perehdyttää talon toimintatavoille. Usein luotetaan siihen, että vanki on ollut laitoksessa jo ennen tai, että muut vangit kertovat. Vartijalla on vastuu ryhmänsä/asuinosastonsa vankien perehdyttämisestä.

Raportit ja muut kirjaukset

Raportointi ja tapausten huolellinen kirjaaminen ovat sekä työntekijän itsensä että käsiteltävän asian kannalta tärkeitä ja niitä tulisi entisestään kehittää. Näissä esiintyy ajoittain puutteita, vaikka perustutkinnon käyneet eivät ole tässä heikoimpia.

4.4 Perustutkinnon seuranta

Vankeinhoidon perustutkintoa arvioidaan jatkuvasti useilta eri asiakastahoilta. Tärkeimpänä palautteen antajina ovat vankilat, jotka antavat vuosittain arvionsa koulutuksen tuottamasta osaamisesta.

Perustutkinnon systemaattista arviointia on kehitetty viiden viimeisen vuoden aikana. Arviot pyydetään säännöllisesti vankiloilta, opiskelijoilta ja vankeinhoito-osastolta. Samalla arviot saadaan eri näkökulmista: opetuksen ja oppimisen, työelämän, tilaajan sekä laadun näkökulmista. Palautteen päätavoite on koulutuksen kehittäminen vastaamaan paremmin vankeinhoitotyön edellyttämää osaamista. (Opinto-opas 2000-2001.)

Perustutkinnon tarkoitus on tuottaa vankiloille ammattitaitoisia työntekijöitä. Antamissaan palautteissa *vankiloiden johto ja esimiehet* arvioivat oman laitoksen näkökulmasta viime vuosina valmistuneiden vartijoiden ammatillisia valmiuksia. Vuosien 1999 ja 2000 palautteiden mukaan vankilat ovat yleisesti tyytyväisiä valmistuneiden vartijoiden osaamiseen: 'perusvalmius vartijan tehtäviin on hyvä', 'valmiudet vartijantehtäviin ovat olemassa'. Hyvin osattuja asioita ovat 'perustiedot vangin käsittelyssä', kontrollitoiminnat, laki- ja asetustiedot, työmoraali. Parannusta halutaan muun muassa asenteisiin, kuten oman alan arvostukseen ja myönteiseen suhtautumistapaan. Parempia perustaitoja halutaan raportointiin ja yleensäkin luettavan ja ymmärrettävän tekstin kirjoittamiseen. Esiintymistaitoa ja tiimissä työskentelyn valmiuksia halutaan parantaa, samoin toivotaan erityisvalmiuksia vaikean, päihtyneen ja mielenterveysongelmaisen vangin kohtaamiseen ja kanssakäymiseen. (Liite 1 Perustutkinnon tuottama osaaminen 1999-2000.)

Perustutkinnon *käytännön oppijaksoa* arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti VHKK:n opettajien kehittämän mallin avulla. Palautetta haetaan kolmeen asiaan: opettamiseen ja ohjaamiseen, siihen mitä on opittu ja mitä osataan. Opiskelijat ja harjoittelunohjaajat ovat sekä arvioitsijoina että arvioinnin kohteina. Yhtenä arviointituloksena lasketaan vankiloille perehdyttämisen tunnusluvut, joiden pohjalta käytännön oppijaksoa kehitetään vuosittaisilla harjoittelunohjaajien palautepäivillä.

Koulutuskeskuksessa *opiskelijat* antavat palautetta eri oppiaineiden opetuksen yhteydessä ja säännöllisesti opettajakokousten yhteydessä. Tämän lisäksi he arvioivat koulutuksen lopussa yleisemmin perustutkintoa ja opiskeluaikaansa koulutuskeskuksessa. Opettaja tai opetustiimi arvioivat palautteen ja se otetaan huomioon seuraavassa opetussuunnitelmassa. Viimeksi valmistuneiden (PT 33-35) mielestä kolme tärkeintä koulutuksen vahvuutta olivat 'sai perustiedot ammattiin', 'hyvä ryhmähenki luokassa' ja 'hyvät sosiaaliset edut'. Koulutuksen heikkouksiksi arvioitiin 'koordinoimattomat tehtäväruuhkat', 'CS -opetus' ja 'portfolion laatiminen'. Eri vuosina tulokset ovat olleet samansuuntaisia: hyvä ryhmähenki, opetus ja sosiaaliset edut koetaan etuina. Työn paljous, yksittäiset opintoihin liittyvät seikat tai jotkut opetusjärjestelyt koetaan kielteisinä seikkoina.

Arvioinnissa *Perustutkinnon asiakkaiden tyytyväisyys perustutkintoon ja käsitykset vartijan hyvästä ammattitaidosta* hankittiin tietoa koulutuksen kehittämiseksi. (Sini Ahmavaara, Aikuiskoulutuksen PD-ohjelman hankeraportti 1995. HY Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus). Tutkimuksessa käytettiin osallistuvaa menetelmää, jossa koulutuksen tärkeimmät sidosryhmät otettiin mukaan arviointiin. Arviointia ohjaava ryhmä (stakeholders) muodostettiin oikeusministeriön vankeinhoito-osaston, vankiloiden, vartija-opiskelijoiden ja opettajien edustajista, joille koulutuskeskuksen koulutussuunnittelija valmisteli asiat.

Perustutkinnosta haluttiin saada monipuolinen käsitys, jonka vuoksi arviointeja pyydettiin usealta taholta: keskushallinnosta, vankiloista, vartijoilta ja vangeilta. Arvioinnilla haluttiin selvittää, miten tyytyväisiä eri ryhmät olivat koulutuksen antamaan ammattitaitoon ja mikä oli heidän käsityksensä vartijan hyvästä ammattitaidosta. Arviointi toteutettiin kyselyinä ja haastatteluina. Vastaukset analysoitiin laadullisesti ja pyrittiin löytämään niiden olennainen sisältö.

Perustutkinnon antamaan ammattitaitoon oltiin yleisesti tyytyväisiä. Tutkintoa pidettiin monipuolisena koulutuksena, joka antaa hyvät perusvalmiudet vartijan työhön. Vahon, vankiloiden esimiesten, vartijoiden ja vankien käsitys vartijan hyvästä ammattitaidosta oli pitkälti samanlainen. Kukin ryhmä näki hyvän ammatti-

laisen kuitenkin oman asemansa/ roolinsa näkökulmasta. Vartijat korostavat vuorovaikutuksen ammatillisuutta, vangit taas odottavat ammattiauttajaa, joka kuitenkin voi riisua roolinsa ja olla myös yksilöllinen ihminen.

Sosiaaliset taidot ovat yksimielisesti vartijan tärkein osaamisalue, erityisesti kyky tulla toimeen erilaisten ja moniongelmaisten ihmisten kanssa. Tärkein tietämysalue on vankeinhoidon säädösten tuntemus, mutta myös laaja näkemys vankeinhoidosta ja elämästä on olennaista. Hyvän ammattitaitoon liittyviä luonteenomaisuuksia kaikkien vastaajatahojen mielestä ovat auktoriteetti, asiallisuus, rauhallisuus ja huumorintaju (Liite 2 Vartijan hyvä ammattitaito).

Vankeinhoidon vartijan tehtäväkuvaa on laajennettu käsittämään myös vangin selviytymisedellytysten lisäämisen. Tutkimuksen tekoaikana ei ollut selkeää käsitystä, mitä tämä käytännössä olisi. Arvioinnin yhteydessä vangeilta kysyttiin, miten vartija heidän mielestään voi tukea vankia selviytymään paremmin. Vankien käsityksen mukaan vartija edistää parhaiten selviytymistä, kun hän opastaa ja kannustaa, auttaa säilyttämään todellisuudentajun ja huomioi ihmisyyden.

4.5 Työryhmän arvio

Perustutkinnolta edellytetään hyviä laadullisia ominaisuuksia. Jatkuva itsearviointi ja palautteen hankinta ovat olennaisia keinoja huolehtia koulutuksen laadusta. Itsearviointia ja palautteen hyödyntämistä Vankeinhoidon koulutuskeskus on harjoittanut jo useita vuosia, tosin ulkoinen arviointi on edelleen niukkaa. Laadunhallintajärjestelmä, kansainväliset vertailut ja kiinteä yhteistyö työelämän kanssa ovat myös tulevaisuudessa tärkeä keino ylläpitää ja kehittää koulutuksen tasoa.

5 Vartijan ammattikuva koulutuksen perustana

5.1 Vartijan ammattikuvan viimeaikaiset muutokset

Vartijan ammattikuva on seurannut rikosoikeudellisen järjestelmän ja työelämän kehitystä, samalla peilaten yhteiskunnan normeja ja arvoja. Viimeksi vartijan ammattikuvaa laajennettiin vuoden 1986 koulutusuudistuksessa. Perustutkinnon tuli antaa valvontatehtävien lisäksi valmiudet kolmelle muulle työalueelle: neuvonta- ja ohjaus, vangeista huolehtiminen ja yhteistyötehtävät.

Vartijan työtä kehitettiin 1990-luvulla pohjoismaisten linjausten mukaan ('enhetsfunktionär' ja 'kontaktbetjent'), joiden suomalaiseksi sovellukseksi tuli 'yhtenäisvirkamiespätevyys'. Olennaista tässä monipuoliseksi lähityöksi kutsutussa työtavassa on ottaa huomioon vankien yksilölliset tarpeet rangaistusaikana, parantaa vankilaturvallisuutta lisäämällä vankien tuntemusta, vankien välistä vuorovaikutusta sekä lisätä joustavuutta asioiden hoidossa ja päätöksenteossa.

Vartijan työympäristöä kuvaa nyt ja lähitulevaisuudessa, että vankiloissa on aiempaa enemmän vakavista ja ammattimaisista rikoksista tuomittuja. Vankilaan tulee lievistä rikoksista tuomittuja yleensä vain, jos he ovat epäonnistuneet avoimemmissa seuraamusmuodoissa. Valtaosalla vangeista on päihdeongelma ja vain harvalla on ammattitaitoa tai työkokemusta. Vartijan edellytetään osallistuvan aiempaa enemmän vankien selviytymisedellytyksiä lisäävään toimintaan. (Liite 3 Pohjoismainen käsitys vankeinhoidon pätevydestä 2010).

5.2 Vartijan perustehtävien määrittely

Työryhmä laati seuraavan kuvauksen vankeinhoitolaitoksen vartijan perustyöstä ja sen osaamistarpeista.

Vartijan työtä ohjaavat vankeinhoidon lainsäädäntö, määräykset ja ohjeet. Valtion virkamiehenä hän noudattaa työssään yleisiä hallinto-oikeudellisia periaatteita ja virkamiehiä koskevia erityissäännöksiä. Yksityiskohtainen vartijan toimenkuva kerrotaan laitoksen työjärjestyksessä.

Vartijat työskentelevät erilaisissa rangaistuslaitoksissa, joita ovat avolaitos tai suljettu laitos, johon voi kuulua työsiirtola, avovankilaosasto tai sairaalayksikkö. Rangaistuslaitokset ja niiden osat luokitellaan myös turvallisuusjärjestelyidensä perusteella eri turvallisuusluokkiin ääripäinä varmuusosasto ja avolaitos. Erilaisista laitoksista ja työmuodoista huolimatta vartijan ammatissa erottuu yhteisiä tehtäviä: turvallisuustehtävät, neuvonta ja ohjaus sekä huolenpitotehtävät. Seuraavassa kuvataan tarkemmin, mitä vartijan työ näillä alueilla käytännössä on. Perustutkinnon tehtävä on tuottaa niissä tarvittava osaaminen.

Turvallisuustehtävät

Vartijan turvallisuustehtävät koostuvat valvonnasta, häiriöiden ja rikosten ennaltaehkäisystä ja niiden selvittämisestä sekä ääritilanteissa voimankäytöstä.

Häiriöiden ennaltaehkäisemiseksi vartija luo fyysisesti ja sosiaalisesti turvalliset olosuhteet tutkintavankeuden ja rangaistuksen suorittamiselle. Hänen tehtävänä on torjua häiriöitä, järjestyksirikkomuksia ja rikoksia säännöllisen vuorovaikutuksen ja tarkastustoiminnan avulla. Rikostorjuntaa ovat järjestyksirikkomusten paljastaminen ja tutkinta yhteistyössä muiden vankilan virkamiesten ja turvallisuusviranomaisten kanssa.

Valvonta voi olla sekä fyysistä että teknisiä välineitä hyväksikäyttävää. Siihen kuuluvat muun muassa vankien, heidän hallussaan olevan omaisuuden ja heidän käytössään olevien tilojen tarkastaminen sekä vankien rangaistuslaitoksen ulkopuolisten yhteyksien valvonta.

Turvallisuustehtävien hoitamisen perustana ovat vangin tuntemus ja eri työtilanteita koskeva tiedon hankinta. Lisäksi tehtävien hoito edellyttää vuorovaikutuk-

sen, valvonnan, rikostorjunnan ja voimankäytön perusosaamista. Näihin työn osa-alueisiin vartijalla on myöhemmin mahdollisuus erikoistua lisäkoulutuksen avulla.

Neuvonta ja ohjaus

Neuvonta on tiedon ja opastuksen antamista keskustelemalla, kirjallisesti tai konkreettisen ohjauksen avulla. Vankilassa vuorovaikutus on erityisen vaativaa, koska ohjauksen kohteena on usein moniongelmainen henkilö, jonka arvot saattavat erota huomattavasti työntekijän omista käsityksistä. Neuvonnan ja ohjauksen haasteellisuutta lisää se, että vangit edustavat eri kansallisuuksia, kulttuureja ja uskontoja.

Vartija perehdyttää vangin laitokseen sekä hänen oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa siellä. Hän kertoo, mitä toimintoja vankilassa on tarjolla ja miten niihin hakeudutaan sekä arvioi samalla vangin kykyä vastaanottaa tietoa ja opastusta. Vartija opastaa arjen taitoihin ja asioimiseen kansalaisena sekä kannustaa työhön, opiskeluun tai muuhun tavoitteelliseen toimintaan. Erityistä asiantuntemusta edellyttävissä asioissa vartija neuvoo, mistä tietoa saa tai ohjaa vangin kyseistä tehtäväaluetta hoitavan virkailijan luokse. Vartija osallistuu vankien päivä- ja vapaa-ajan toimintojen suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä toimintasuunnitelmien laatimiseen.

Vankeusrangaistuksen eräs haittavaikutus on passivoituminen ja sen johdosta elämähallintataitojen heikkeneminen. Siksi neuvonnan ja ohjauksen perimmäinen tarkoitus on vangin oman aktiivisuuden tukeminen. Vuorovaikutus ja palautteen antaminen erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa on osa vartijan toimintaa niin vankien kuin muunkin henkilökunnan kanssa. Vartija toimii asiallisen käytöksen mallina ja suhtautuu vankiin vastuullisena ihmisenä.

Neuvonta ja ohjaustyö edellyttää vartijalta arkielämän eri osa-alueitten hallintaa. Työtehtävien opastus vaatii vartijalta usein myös alan erityisosaamista. Lisäkoulutuksen avulla vartija voi erikoistua esimerkiksi vankien tavoitteellisen toimintaryhmän ohjaukseen.

Huolenpito tehtävät

Vankeinhoidon huolenpito tehtäviä ovat vangin sosiaalisista, terveydellisistä ja muista perusoikeuksista huolehtiminen, laitoksen ylläpito tehtävät ja päiväjärjestyksen toteuttaminen.

Vartija pitää huolen, että perusolosuhteet ovat asianmukaiset ja valvoo asumisen, ruuan, vaatetuksen, hygienian tarkoituksenmukaista käyttöä. Vartija huolehtii myös, että laitoksen tilat ja kalustus säilyvät kunnossa ja siisteinä. Keskeinen vartijan tehtävä on vastata siitä, että laitostoiminnot toteutuvat päiväjärjestyksen mukaisesti.

Vartija seuraa vangin terveydentilaa ja kykyä selviytyä vankilan arjessa sekä hankkii tarvittaessa asiantuntija-apua. Vartijan tehtävänä on osaltaan vastata siitä, että laitoksen olosuhteet ovat inhimilliset ja ilmapiiri myönteinen. Osallistuva ja ennakkoluuloton asenne on tärkeä keino vartijan luodessa myönteistä ilmapiiriä.

6 Perustutkinnon tavoitteet, sisältö ja opetussuunnitelma

6.1 Tavoitteiden uudistamistarve

Vankeinhoidon perustutkinnon tavoitteena on tällä hetkellä kouluttaa vankeinhoitolaitoksen palvelukseen ammattilaisia, jotka tuntevat vankeinhoidon yhteiskunnalliset tehtävät ja tavoitteet. Heiltä edellytetään myös kykyä ammatilliseen vuorovaikutussuhteeseen niin vankien kuin työtovereidenkin kanssa. Edelleen koulutuksen tavoitteena on selviytyminen rangaistusten täytäntöönpanon valvontatehtävistä sekä ammattitaidon ja itsensä jatkuva kehittäminen.

Työryhmä on arvioinut perustutkinnon nykyisiä tavoitteita (opinto-opas 2000-2001). Didaktisena heikkoutena on erityisesti niiden toteutumisen arvioinnin vai-

keus. Se koskee selkeimmin viimeistä kohtaa, jossa jatkuva kehittäminen yhdistyneenä valmiuden käsitteeseen tekee siitä hyvin abstraktin, huonosti mitattavan. Tavoitteissa on myös turhaa päällekkäisyyttä, jota karsimalla muutoin hyvä kokonaisuus saadaan selkeämmäksi ja silloin myös paremmin itse opetusta ja sen evaluointia ohjaavaksi.

Tavoitteiden ja sisällön arvioinnissa huomioitavia tekijöitä löytyy tutkimuksesta: *Vankeinhoidon perustutkinnon ja käytännön vastaavuus* "...kaikki saatu tieto oli ja on tarpeellista. Vankeinhoito vaan on mielestäni vaikea oppia koulun penkiltä..." *Miten niin?* (Petri Pajulahti VHKK, 1994). Tutkimus osoitti, että pitkään kestänyt keskustelu perustutkinnon teoreettisuudesta vs. käytännöllisyydestä on jo ohitettu. Perustutkinnon opetusta pidettiin sisällöllisesti onnistuneena ja myös opetusmenetelmiin oltiin suhteellisen tyytyväisiä. Sen sijaan koulutuksen rakennetta kritisoitiin. Epäonnistuneena pidettiin käytännön oppijakson jälkeistä aikaa loppukeväällä. Opiskelijoiden pitkästyminen kevätlukukaudella tuo paineita tarkistaa siltä osin opetussuunnitelmaa. On syytä huomioida opiskelijoiden 1) kriittisyyden lisääntymien opetusta ja vankeinhoitoa kohtaan, 2) heidän valmiutensa huomattavasti aktiivisempaan työskentelyyn ja 3) halu kuulla vankeinhoidon "ammattilaisen" ääntä.

Tuoreessa väitöskirjatutkimuksessa seurataan vankeusrangaistukseen tuomittujen miesten elämäntulkua kolmessa eri elämänvaiheessa: ennen vankilaan joutumista, vankeudessa ja muutama vuosi vankilasta vapautumisen jälkeen (Margit Kyngäs: *Vankeus miehen elämäntulkussa*. Lapin yliopisto 2000). Tutkija ryhmitteli tutkitavat kussakin elämänvaiheessa tyyppeihin.

Vankeudessa tyypittelyn kriteeri oli tutkittavien vankeuteen. "Uutta oppimassa olevat" kokivat vankilaan joutumisen katkaisseensa ikävästi heidän hauskan ja tapahtumarikkaan elämänsä. Vankeusaikansa he käyttivät oppiakseen tekemään paremmin rikoksia. "Kärsijöille" vankeus oli erittäin ikävä kokemus. He olivat masentuneita ja heidän ajatuksensa kiersivät oman surkeuden ympärillä. Työ, koulu tai harrastukset eivät innostaneet heitä. Kärsijät olivat tottelevaisia vankeja, jotka halusivat olla yksin ajatustensa kanssa. "Hyötyjät" olivat kokeneita vankilassa kä-

vijöitä, joilta nuoruuden uhmakkuus oli jo kadonnut. He olivat sopeutuneet elämään vankeudessa. He tekivät vankilassa kaikkea sitä, mitä juominen oli estänyt heitä tekemästä vapaudessa: tekivät työtä, opiskelivat ja kohottivat kuntoa. Päihdeongelmaansa he eivät tiedostaneet. ”Korjaajat” olivat pitkää tuomiota suorittavia miehiä, joiden tavoitteena oli korjata pysyvästi elämäntilannettaan ja irtautua entisestä elämänpiiristä. He kokivat, että pitkä tuomio antoi heille uuden mahdollisuuden.

Tutkimuksen seurantavaiheessa ilmeni, että 23 miehestä vain kolme ei ollut vuoden 1992 jälkeen syyllistynyt uusiin rikoksiin. Kyngäksen kehittämän selviytymismittarin perusteella muodostui kolme tyyppiä. ”Selviytyjille” oli ominaista, että rikosten lopettamispäätös oli kypsynyt itse sellissä ajatellen. ”On tärkeä huomata, mihin elämä on menossa, mihin sen haluaisi menevän ja miten tulevaisuuteen voi itse vaikuttaa.” Selviytymisen edellytyksiä ovat päihteiden käytön hallinta ja ehdottomuus rikoksista pidättäytymisessä. Työpaikka pitää olla heti vapauduttua ja kuluttaminen on opeteltava suhteuttamaan mataliin tuloihin. Harrastukset ovat tärkeitä, koska niiden kautta löytyy uusia ystäviä. Ystävä, joka vie uuteen elämänpiiriin on jopa tyttöystävää tärkeämpi. ”Riskinottajilla ” oli vahvuuksia, kuten itsensä työllistäminen harmailla työmarkkinoilla tai huumekaupassa. He pelasivat elämänpeliä ja ehkä rikastuivatkin, mutta ottivat samalla suuria riskejä. ”Pudonneet” olivat ajautuneet selvästi yhteiskunnan sivuraiteille. He näkivät elämänsä karuuden ja tuntevat olevansa ”kupin reunoille tarttunutta soppaa”.

Vankeinhoidon koulutukseen tutkimuksesta nousee esille kaksi seikkaa:

- 1) mitä enemmän ihminen vankilassa vieraantuu yhteiskunnan tavoista ja käytännöistä, sitä huonommin hän kykenee sopeutumaan takaisin yhteiskuntaan.
- 2) mitä huonommin ihmistä vankilassa kohdellaan, sitä katkeroituneempi ja yhteiskuntavastaisempi hän on vapautuessaan.

6.2 Ehdotukset tavoitteiksi

Perustutkinnon uusien tavoitteiden *yleisinä lähtökohtina* ovat seuraavat linjaukset. Yhteiskunnassa jatkuvasti tapahtuvat muutokset on huomioitava myös vankeinhoidon koulutuksessa niin, että perustutkinnon tavoitteissa mahdollisimman tarkoin toteutuvat 1) yleiset arvonäkökohdat ja 2) konkreettisemmat ammattiin liittyvät muutostarpeet. Peruskoulutuksen tulee varautua uusiin kehittyviin ongelmiin, kuten vangin päihteidenkäytöstä seuraaviin sairauksiin.

Lisääntyvä normisidonnaisuus edellyttää tavoitteilta sellaista selkeyttä, että ne helpottavat vankiloiden toimintatapojen yhdenmukaistavaa käytäntöä. Vankila on myös turvallisuusviranomaisen, ei ainoastaan täytäntöönpanolaitos. Rangaistuksen täytäntöönpanon sisällön ennustettavuus ja vankikohtelun oikeusvarmuus ovat sopusoinnussa nykyaikaisen laadunhallinnan kanssa. Tavoitteita tarkennettaessa se merkitsee eri asiakasryhmien näkökantojen kuuntelemista ja yhteensovittamista. Vankeinhoidossa on samanaikaisesti huomioitava vangin yksilölliset tarpeet ja kansalaisten turvallisuutta koskevat odotukset.

Tavoitteita muotoillessaan työryhmä on kuullut koulutuskeskuksen opettajakuntaa ja nykyisiä vankeinhoitotutkinnon opiskelijoita. Työryhmä esittää perustutkinnolle asetettavaksi seuraavat kolme tavoitetta:

Vankeinhoidon perustutkinnon suorittaneen opiskelijan tulee:

1. tuntee vankeinhoidon periaateohjelma ja sen perustana olevan lainsäädäntö
2. osata erilaisten vankiloiden valvonnan ja ohjauksen perustehtävät
3. osata arvioida omaa ammattitaitoaan ja tietää miten kehittää sitä jatkuvasti.

6.3 Työryhmän sisältöä koskevat ehdotukset

Työryhmä ehdottaa, että vankeinhoitoalalle laaditaan oma oppikirja ”Vankeinhoidon perusteet”. Kirja olisi monikäyttöinen perusteos, jota voitaisiin hyödyntää myös opiskelijavalinnassa. Liitteenä 4 on luonnos oppikirjan sisällöksi.

Työryhmä arvioi perustutkinnon oppisisältöjä suhteessa koulutuksen tavoitteisiin, vankeinhoidon muutoksiin, vartijan perustehtäviin ja saatuun palautteeseen.

Työryhmä ehdottaa muutoksia oppisisältöjen painotukseen. Oikeudellisissa aiheissa vahvistetaan hallinto-oikeudellisten periaatteiden opetusta perusoikeusajattelussa tapahtuneita muutoksia vastaavasti. Uuden valvontatekniikan ja raportoinnin opetusta lisätään.

Sisältöjen realistisuus on syytä tarkistaa uusittuihin tavoitteisiin ja koulutuksen laajuuteen nähden. Oppisisällöt valitaan opetussuunnitelmaan niin, että saavutetaan vartijan perustehtävien edellyttämä ammattitaito.

7 Perustutkinnon laajuus

7.1 Perustutkinnon pidentämisen tarkastelu

Perustutkintoa kehitetään jatkuvasti asiakaspalautteen perusteella ja soveltamalla tutkintoon ammatillisen koulutuksen parhaita käytäntöjä. Johtokunnan keskusteluissa ja tulosneuvottelujen yhteydessä on myös esitetty ajatus koulutuksen pidentämisestä. Perustutkinnon pidentämisen myönteisinä puolina olisi ammattitaidon nykyistä syvällisempi omaksuminen. Lisäksi pidempi koulutus mahdollistaisi rikollisuuteen vaikuttavien uusien työmuotojen opettamisen kaikille vartijoille, sen sijaan että nyt vain lisäkoulutukseen osallistuneilla vartijoilla on esimerkiksi päihdetyön tai suuttumuksen hallintaa lisäävien kurssien ohjaustaito. Toisaalta

hakijoilta saadun palautteen perusteella tutkinnon lyhyt kesto on yksi alan valinnan peruste ja nostaa hakijamääriä.

Nykyinen perustutkinto antaa valmiudet vartijan perustehtäviin erilaisissa vankiloissa. Perustutkinnon 54 opintoviikon pituinen koulutus keskittyy vankeinhoidon monialaiseen tietoperustaan, valvonta- ja ohjaustyön perusmenetelmiin ja vankeinhoidon toimintaympäristöön. Opetuksessa pyritään myös siihen, että opiskelija ymmärtää alan erityisluonteen ja sisäistää vankeinhoitajan ammattidentiteetin. Näiden varassa hän selviää erilaisista vuorovaikutustilanteista, joihin usein haasteellisessa työssään joutuu. Koulutuksen aikana opetettavat asiat näkyvät yksityiskohtaisesti Vankeinhoidon koulutuskeskuksen opinto-oppaasta.

Perustutkinnolla opetetaan vartijan perustyömuodot. Toimintaohjelmista ja päihdetyöstä opetetaan niiden lähtökohdat ja periaatteet sekä, miten niitä sovelletaan vankiloissa. Sen sijaan perustutkinnolla ei ole tarkoituksenmukaista opettaa päihdetyön, CS- tai seksuaalirikollisiin vaikuttavien toimintaryhmien ohjaustaitoja. Ohjaajana toimiminen vaatii erityistä ammattitaitoa ja soveltuvuutta tehtävään.

Työ- ja toimintakyvyn arviointi (TARKE) on vartijan työn perusmenetelmä ja se opetetaan kaikille opiskelijoille. Käytännön vankeinhoidossa työ- ja toimintakyvyn arviointi ei ole vielä kovinkaan yleinen toimintatapa. Työmuodon laajentuminen tarvitsisi pikaista tukea, jottei koulutus valuisi hukkaan. Syventävä Tarke-koulutus koetaan myös tarpeelliseksi.

Pidentämisen vaikutukset koulutuskeskuksen, vankiloiden ja opiskelijoiden näkökulmista ovat seuraavanlaisia. Lähtöoletuksena on, että vuoteen 2010 asti tarvitaan vähintään 60 opiskelijaa vuodessa vankiloiden vartijapoistuman kattamiseksi. Pidentämisen vaikutuksia on pohdittu olettamalla, että perustutkintoa pidennetään yhdellä lukukaudella, koulutukset alkaisivat tällöin entiseen tapaan syksyllä. Näin opetus järjestettäisiin kaikille suoraan nykyisen perustutkinnon jatkona.

Koulutuskeskuksen näkökulmasta perustutkinnon pidentäminen vaikuttaisi siten, että opetustiloja (ei ole valmiina) ja opiskelija-asuntoja (kustannusvaikutus 25 000

mk) tarvitaan enemmän. Opetukseen tarvittaisiin lisää opettajaresursseja. Lisäksi tarvittaisiin määräaikaista kouluttajia, joilla on tuore kokemus kyseessä olevasta erityisosaamisesta vankilassa/ moniongelmaisten ihmisten kanssa (arvio 3 opettajaa/kouluttajaa). Koulutusajan pidennys merkitsisi myös, että syyskautena on kahden vaiheen koulutusta päällekkäin, jonka takia opettajien työnjako ja opetusjärjestelyt tulisi organisoida uudelleen. Suurin kustannuslisä tulisi opiskelijoiden palkkakulujen noususta (noin 2 mmk). Koulutuskeskuksen tämänhetkiset resurssit huomioiden laajemman peruskoulutuksen järjestäminen tuottaa selkeitä ongelmia.

Vankilan näkökulmasta koulutuksen pidentäminen muuttaisi opiskelijoiden valmistumisajankohdan syksyyn, vähentäisi ja muuttaisi hakijajoukkoa ja parantaisi uusien vartijoiden osaamistasoa. Koulutuksen ja laitosten toiminnan yhteensovittaminen oli aikanaan pitkälinen ja vaikea prosessi. Myös työvoimakustannukset lisääntyisivät.

Vankila joutuisi lisäksi luovuttamaan määräajoiksi erityisosaajiaan kouluttajiksi. Näiden kouluttajien puuttuminen tulisi vaikeuttamaan osaltaan laitoksissa toimivien harjoittelijoiden ohjausta. Toki vankila myös hyötyisi harjoittelijoiden työpanoksesta. Onkin tärkeää selvittää etukäteen vankeinhoitokouluttajien asema ja työskentelyedellytykset vankeinhoito-osaston, vankiloiden ja VHKK:n yhteistyönä.

Opiskelijoiden näkökulmasta pidempi koulutus tulisi kalliimmaksi ja perheellisille opiskelijoille hankalammaksi suorittaa. Todennäköisesti tutkinnon pituuden ja sisällön muutokset muuttaisivat jonkin verran myös alalle hakevien joukkoa. Nyt kouluttamattomien vartijoiden määrä on 8 %. Koulutuksen pidentäminen heikentäisi todennäköisesti edelleen tätä lukua. Yhteenveto perustutkinnon pidentämisen vaikutuksista on liitteenä 5.

7.2 Työryhmän ehdotus perustutkinnon laajuudeksi

Koulutuksellisesti ja taloudellisesti realistisin ratkaisu olisi se, että kaikki opiskelijat saavat tietynpituisen peruskoulutusosan ja voivat sen jälkeen siirtyä vankilan valvonnan ja ohjauksen perustehtäviin vartija-nimikkeellä. Vankilan ydintoiminnan muodostavat em. vartijan perustehtävät ja näihin tehtäviin tarvitaan koulutettua henkilöstöä myös jatkossa. Perustutkinnon suoritettuaan kiinnostuneet voisivat hankkia lisäkoulutusta esimerkiksi päihdetyötä tai vaativia turvallisuustehtäviä varten. Osalla perustutkinnon opiskelijoista on jo tarvittava lisäkoulutus suoritettuna. Halukkaat ja kykenevät jatkaisivat ammattikorkeakoulututkintoon, jonka jälkeen heillä olisi pätevyys niihin virkoihin, joihin ammattikorkeakoulututkinto halutaan asettaa pääsyvaatimukseksi.

Uudistaminen etenisi niin, että perustutkintoa ”jatketaan” sellaisilla moduleilla, jotka jo nyt tiedetään vankeinhoidossa tarpeellisiksi (täytöntöönpanokoulutus, turvallisuuskoulutus ja rikollisuutta vähentävät toimintaohjelmat). Tässä vaiheessa kurssit järjestettäisiin kuitenkin täydennyskoulutuksena. Syventäviin erityiskursseihin voisivat luonnollisesti hakeutua muutkin kuin perustutkinnon suorittaneet. Taloudelliset ja käytännön toteutukselliset näkökulmat huomioiden todetaan, että koulutuksen pidentämisestä saatavat edut on saavutettavissa eritasoisten jatko- ja täydennyskoulutusten kautta.

8 Käytännön oppijakso

8.1 Käytännön oppijakso ja sen kehittämistarpeet

Perustutkinnon opetuksessa teoria ja käytäntö vuorottelevat ja tukevat toisiaan. Opiskelijoille käytännön oppijakso on mielekäs oppimiskokemus, koulutuskes-

kukselle ja vankiloille se mahdollistaa jatkuvan ja molempia osapuolia hyödyttävän yhteistyön.

Käytännön oppijakson tavoitteena on vankeihin tutustuminen ja keskeisten vartijatehtävien oppiminen henkilökohtaisen opetussuunnitelman mukaan todellisissa työympäristöissä. Tarkoitus on, että opiskelija ymmärtää vartijan työn osana vankilan kokonaistoimintaa (Opinto-opas 2000-2001). Oppijakson sisältö ja vastuut kuvataan liitteessä 6.

Käytännön oppijakson laadullinen kehittäminen

Käytännön oppijakson ohjaus ja perehdytys ovat vakiintuneet osaksi lähes kaikkien vankiloiden toimintaa. Vakiinnuttaminen ei ole kuitenkaan taannut toiminnan työajallista ja taloudellista resursointia. Perehdyttäjinä ja harjoittelunohjaajina toimivat henkilöt joutuvat suurimmassa osassa laitoksia hoitamaan tehtävät omien virkatehtäviensä ohella. Harjoittelun laatu on liian riippuvainen vankilan johdon perehdytystoimintaa kohtaan osoittamasta kiinnostuksesta ja priorisoinnista yleensä. Harjoittelunohjaajien päätoimisuus harjoittelujakson aikana auttaisi toiminnan vakiinnuttamisessa viralliseksi osaksi vankilan toimintaa ja turvaisi käytännön oppijaksolla oleville tasavertaisemmän ohjauksen laitoksesta riippumatta.

Käytännön oppijakson laitoskohtainen kehittäminen saattaa pysähtyä tai jopa taantua, mikäli harjoittelunohjaus on keskitetty tai määrätty yhdelle vetäjälle. ”Leipiintymistä” ehkäisisi ohjaajan tukena toimiva moniammatillinen harjoittelun tukiryhmä sekä mahdollisuus työkiertoon ja kansainväliseen vaihtoon.

Laadullisen kehittämisen keskeinen edellytys on ohjaajien ja perehdyttäjien sitoutuminen. Erityisesti harjoittelunohjaajana toimiminen on vaativaa työtä, joka edellyttää pedagogista osaamista. Tehtävää ei ole huomioitu palkkauksessa. Päivätyöhön siirtyminen aiheuttaa myös ansionmenetyksiä. Vaativien tehtävien palkkauksellinen huomioiminen ei ole ensisijainen, mutta keskeinen osa työn merkityksen korostamista. Kyseessä on kaikkiaan marginaalinen taloudellinen panos-

tus. Toinen keino parantaa käytännön oppijakson yhtäläistä toteuttamista on jakson arvostuksen lisääminen.

Muun henkilöstön motivointi tapahtuu em. harjoittelun ohjaustoiminnan virallistamisen kautta. Käytännön harjoittelun eri osioiden toteutus onnistuu käytännössä varmimmin ”saattohoitona”, jolloin harjoittelunohjaaja motivoi eri tehtävien perehdyttäjiä ja päivittäisellä seurannallaan varmistaa, ettei harjoitteluun synny ”katvealueita”.

Käytännön oppijakson laajuus

Ottaen huomioon perehdytettävän alueen laajuuden ei kahden kuukauden pituudesta ole syytä tinkiä. Pienemmissä laitoksissa aika saattaa olla liian pitkä, mutta harjoittelijavaihdoilla sisältöä voidaan täydentää. Näin menetellään tälläkin hetkellä.

Sisällöllinen kehittäminen

Jatkuva päivitys harjoitteluohjelman sisällön suhteen on tärkeää. Vankiloiden toimintojen muutokset, toimintaohjelmat, muutokset lainsäädännössä jne. edellyttävät harjoittelunohjaajilta aktiivista havainnointia ja tietojensa päivitystä. Pannostukset ohjaajien virallisen aseman tukemiseen ovat tästäkin näkökulmasta perusteltuja.

8.2 Työryhmän ehdotukset käytännön oppijakson kehittämiseksi

Työryhmä ehdottaa, että harjoittelunohjaajien ja – perehdyttäjien asema vankiloissa virallistetaan. Tämä pitäisi sisällään vankilan johdon sitoutumisen harjoittelunohjaajien työolosuhteiden turvaamiseen siten, että harjoittelujakson valmisteluun ja toteutukseen voidaan käyttää työaika.

Harjoittelunohjaajan työ edellyttää pedagogista osaamista. Hänen tulisi saada henkilökohtaisena lisäpalkkiona korvaus työhön sisältyvistä vaativista tehtävistä. Tällä osoitetaan työn arvostamista ja ylläpidetään kiinnostusta osallistua käytännön oppijakson toteuttamiseen. Harjoittelunohjaajien päätoimisuus kaikissa laitoksissa ei liene tavoitteena realistinen, mutta käytännön oppijakson merkityksen painottaminen yhtenä vankilan tärkeänä toimintamuotona on toteutettavissa.

Kokeiluluonteisesti nimetään koulutusvankilat, jotka vastaavat käytännön oppijakson toteutuksesta. Koulutusvankiloita tulee olla useita ja niiden keskenään erilaisia. Mitään vankilaa ei saisi lopullisesti sulkea pois toiminnan piiristä, koska käytännön oppijakso myös tuo laitokseen aikuiskoulutuksen näkökulmaa ja levittää tietoa vankeinhoidon uusista painotuksista.

Työryhmä ehdottaa lisäksi, että työharjoittelu –nimikkeen tilalle tulee *käytännön oppijakso 2*, joka suoritetaan kesä-elokuussa.

9 Perustutkinnolle hakeutuminen ja valintamenettely

Perustutkinnon opiskelijavalintaa ohjaa oikeusministeriön nimeämä valintalautakunta. Valinnan vaiheet ovat seuraavat: esikarsinta hakemusten perusteella, kirjallinen valintakoe, fyysinen kuntotesti, henkilökohtainen haastattelu ja viimeisenä valintalautakunnan esitys perustutkinnolle valittavista. Asian ratkaisee oikeusministeriön vankeinhoito-osasto (rikosseuraamusvirasto).

9.1 Alalle hakeutumisen perusteet

Koulutukseen hakeutumisen syitä voidaan esittää kahden selvityksen perusteella, jotka on tehty 1992 ja keväällä 2001. Päivi Kiviaho selvitti tutkimuksessaan (1992) Vankein-

hoidon peruskoulutukseen hakeutumista: alan valinnan perusteet, vankilan tarkoitus ja näkemykset vartijan työstä.

Opiskelijat ovat hakeutuneet vankeinhoitoalalle Kiviahon tutkimuksen mukaan pääasiassa käytännön syiden vuoksi. Koulutuksen alussa vahvimmat motiivit vankeinhoitotyöhön olivat: *'varma toimeentulo'*, *'ponnahduslauta jatko-opintoihin ja uralla etenemiseen'* sekä *'tilaisuus perehtyä rikollisuuteen ja rikollisiin'*. Koulutuksen lopussa vahvimmat motiivi olivat: *'varma toimeentulo'*, *'yhteiskunnallisesti tärkeä tehtävä'* ja *'ponnahduslauta jatko-opintoihin ja uralla etenemiseen'*.

Työryhmän toimesta tehtiin vastaava kysely keväällä 2001. Kysely toteutettiin käytännön oppijakson jälkeen. Tärkeimpänä ammatinvalintaan vaikuttavana seikkana tuli esille näkemys vankeinhoitosektorista turvallisena ja varmana työpaikkana. Useimmat opiskelijat ajattelevat vartijan ammattia pitempikestoisena ajanjaksona, jolloin viran saaminen ja eläke nähdään ammattiin liittyvinä positiivisina tekijöinä. Vankeinhoidon opiskelijoiden ajatukset poikkeavat siis selkeästi nykyisin vallitsevasta suuntauksesta, jossa työpaikat ovat vain lyhyitä pysähdyspaikkoja ennen seuraavia työpaikkoja.

Toisena vahvasti esille tulleen seikkana on työn haastavuus. Opiskelijat uskovat löytävänsä vartijan ammatista haasteellista erilaisten ihmisten parissa työskenteleyä. Jotkut kokevat, että motivaatio työhön löytyy juuri noiden vaikeiden ja samalla mielenkiintoisten sosiaalisten tilanteiden kautta. Tähän voidaan myös liittää ajatus siitä, että joillakin opiskelijoilla oli omasta mielestään ”sopiva” luonne vankeinhoitoalalle.

Kolmantena seikkana, joka vaikutti opiskelijoiden alalle hakeutumiseen, on koulutuksen monipuolisuus ja mielenkiintoisuus. Erilaisista lähtökohdista alalle suuntautuneet opiskelijat arvostavat koulutuksesta saatavia etuja (asunto, ruoka, palkka). Opiskeluajan kesto koetaan myös sopivaksi. Yhtenä motivoijana koulutukseen hakeutumiselle on se, että ilman koulutusta ei tule saamaan virkaa.

Viimeisenä tekijänä on itse vartijan työ ja sen toimintamallit. Opiskelijoiden mielestä vartijan ammatin etuihin kuuluu sopivat työvuorot ja vapaa-ajan riittävyys. Lisäksi positiivisena seikkana nähtiin työpaikan sijainti. Myös työssä jaksamiseen liittyvä työn ja vapaa-ajan helppo erottaminen koettiin asiaksi, joka tekee työstä miellyttävämmän.

Työryhmä on saanut opettajien arvion, jonka mukaan perustutkinnolle hakevien ammatilliset odotukset ja henkilökohtaiset alanvalintaperustelut ovat vaihtelevia, mutta vuosien mittaan on vahvistunut, että kaksi motiivina nousee muita useammin esiin. Työn sisällön näkökulmasta katsottuna etsitään ammattia, joka on toiminnallista ja samalla kanssakäymistä ihmisten kanssa, ulkoisena motiivina puolestaan on työpaikan varmuus ja jatkuvuus sekä virkamiesaseman taloudellinen turvallisuus.

9.2 Nykyisen valintamenettelyn arviointi

Työryhmä pyysi valintalautakunnalta arviota opiskelijavalinnasta. Saamiensa tietojen perusteella työryhmä toteaa pitävänsä nykyistä valintamenettelyä aikaisempaa perusteellisempänä ja monipuolisempänä sekä yleisesti ottaen toimivana. Aikaisempaan, säätelemättömään tilanteeseen verrattuna nykyinen prosessi on selkeyttänyt valintaa sekä täsmentänyt tehtäviä ja menettelytapoja.

Pääsyvaatimukset

Yleisenä huomiona voidaan todeta, että työryhmä ei ehdota muutoksia pääsyvaatimusten uudistamiseksi. Pohjakoulutusvaatimuksia ei ole tarkoituksenmukaista rajoittaa nykyisistä, koska vankeinhoidossa tarvitaan monenlaisia valmiuksia ja erilaisia ihmisiä erityyppisiin valvontatehtäviin. Työryhmä pitää hyvänä nykyistä menettelyä, jossa opiskelijavalinnan käytännön järjestelyistä huolehtii Vankeinhoidon koulutuskeskus ja valintalautakunta, joka päättää valintamenetelmiin liittyvistä asioista (mm. pääsykoekirjasta).

Ennen seuraavaa hakukierrosta tulisi kuitenkin selvittää, voidaanko valinnassa ottaa huomioon ei-suomalaisen hakijan kielellinen lähtötilanne ja mahdollistaa tällaisen hakijan pääseminen suorittamaan perustutkintoa ja sitä kautta vankeinhoidon virkamieheksi. Muodolliset pääsyvaatimukset täyttävä ja suomen kielellä sekä suullisesti että kirjallisesti toimeen tuleva hakija ei välttämättä kykene selviytymään kaikista kirjallisen valintakokeen osioista (esim. psykologiset testit) samantasoisesti kuin äidinkielenään suomea/ruotsia puhuva henkilö.

Fyysisen kunnon testi

Uutena osiona mukaan otettu fyysisen kunnon testi on perusteltu objektiivisena kuntomittarina, yhtenäisenä valintakriteerinä turvallisuusalojen oppilaitoksiin ja ratkaisijana rajatapauksissa. Sen vaikutus hakijoihin/hyväksytyihin ei ilmeisesti ole ollut niin merkittävä kuin ajateltiin.

Fyysisen kunnon testin seuraaminen antaa valintalautakunnan jäsenille hakijoista pelkkää haastattelua monipuolisemman kuvan. Fyysisen kunnon testiä päätettiinkin ensimmäisen vuoden jälkeen aikaistaa siten, että siinä saatavat havainnot ovat käytettävissä arvioitaessa haastattelukierroksen jälkeen hakijoiden sopivuutta alalle. Testiä on kehitetty luomalla siihen mittaristo ja suoritusrajat.

Hakijamäärän turvaaminen

Valintamenettelyä suurempi ongelma on hakijamäärän jatkuva lasku, johon koulutuksen sisältöjä kehittämällä ei ole mahdollista vaikuttaa. Vuosien 1998-2001 hakijamäärät ovat seuraavat: 435 – 447 – 299 – 285. Perustutkinnolle hakeneet ja hyväksytyt vuosina 1986 – 2000 kuvataan liitteessä 8.

9.3 Työryhmän ehdotus valintamenettelyksi

Nykyisiä pääsyvaatimuksia ei ole syytä muuttaa. Erityisesti pohjakoulutusvaatimusta ei tule rajoittaa nykyisestä. Sen sijaan tulisi selvittää mahdollisten lisäpis-

teiden antaminen mm. kielitaidosta ja työkokemuksesta, miten ulkomaalaisten hakijoiden kielellinen lähtötilanne otetaan huomioon sekä miten laitosten antamien soveltuvuuslausuntojen yhtenäisyyttä lisätään.

Vankeinhoidon tulevaisuuden kannalta keskeistä ja kiireellistä on löytää ne keinot, joilla hakijamäärät saataisiin kasvamaan. Nykyisessä tilanteessa, jossa suuret ikäluokat ovat siirtymässä eläkkeelle ja useilla aloilla on työvoimapulaa, ei vankeinhoidon houkuttelevuuden lisääminen liene kovin helppoa ilman merkittävää rahallista, ajallista ja ammattitaitoista panostusta.

10 Vankeinhoidon perustutkinnon opintososiaaliset edut

10.1 Opintososiaaliset edut ammatillisessa koulutuksessa

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen opiskelu on maksutonta. Opiskelijalla on myös oikeus maksuttomaan ateriaan, ja asuminen koulutuksen järjestäjän osoittamassa opiskelija-asuntolassa on maksutonta.

Ammattikorkeakouluopinnot ovat sosiaalisten etujen osalta pitkälti rinnastettavissa yliopistoihin. Nämä oppilaitokset ovat itsenäisiä ja käyttävät itsenäistä päätösvaltaa opintososiaalisissa asioissa. Ammattikorkeakouluissa ei ole olemassa ruoka-etua, käytännössä kuitenkin opiskelijoiden ruokailua tuetaan samoin periaattein kuin yliopistoissakin. Terveystieteiden osalta pääsääntö on, että opiskelijat kuuluvat asuinkuntansa terveydenhuollon piiriin.

Poliisin perustutkintoa suorittaville opiskelijoille on järjestetty ruokailut, majoitus ja terveydenhuolto koulutusaikana. Perusopintojen aikana kokelaalle maksetaan jokaiselta koulutuspäivältä 15 mk päiväraha. Työharjoittelun ja syventävien opintojen aikana opiskelijalle maksetaan tällä hetkellä nuoremman konstaapelin peruspalkka sekä virkaehtosopimuksen mukainen päiväraha.

Poliisiammattikorkeakoulussa opiskelijat saavat samaa palkkaa kuin virkatyö-
täänkin. Päivärahan opiskelijoille maksaa se yksikkö, minkä palveluksessa opis-
kelija työskentelee kentällä. Poliisiammattikorkeakoulu järjestää lisäksi opiskeli-
joille ilmaisen asunnon, ruokailut ja terveydenhuollon.

10.2 Perustutkinnon opintososiaalisten etujen arviointi

Vankeinhoidon perustutkintoa suorittavien opintososiaaliset edut ovat paremmat
kuin ammatillisessa koulutuksessa yleensä. Perustutkinnon edut vaihtelevat oppi-
jaksoittain. Etuihin vaikuttaa muun muassa palvelussuhde vankeinhoitolaitokseen
toisesta oppijaksosta alkaen.

Opintososiaaliset edut ensimmäisen oppijakson aikana

Elokuusta joulukuulle sijoittuvan jakson aikana opiskelijalle tarjotaan soluasunto
HOAS:n opiskelija-asuntolasta Vantaalta. Matkaa koulutuskeskukseen on noin 2
kilometriä. Huoneistot ovat pääasiassa kolmen hengen soluasuntoja, joissa on pel-
kistetty varustus. Majoitus on opiskelijalle maksutonta.

Opiskelupäivinä järjestetään koulutuskeskuksessa opiskelijalle *maksuton ruokailu*,
joka käsittää aamiaisen, lounaan ja päivällisen. Ongelmallista käytännössä on ol-
lut aamiais- ja päivällisedun alhainen käyttöaste. Vain harvat opiskelijat ovat
nauttineet kahta lämmintä ateriaa päivässä. Ruokailijamäärän ennustamattomuus
puolestaan aiheuttaa ongelmia ruokailun järjestäjälle. Ratkaisuna ongelmaan on
kokeiltu varaussysteemiä. Menettely ei kuitenkaan toimi käytännössä, eikä poista
ongelmaa.

Opiskelijalla on mahdollisuus saada matkakorvauksia ensimmäisen oppijakson
aikana. Opiskelijalle korvataan ensimmäinen matka opiskelupaikkakunnalle ja
matka ensimmäisen oppijakson päätyttyä takaisin kotipaikkakunnalle. Lisäksi
opiskelijalle korvataan ensimmäisen oppijakson aikana neljä matkaa kotipaikka-
kunnalle ja takaisin. Vanhempien luona asuvien matkakustannuksista korvataan

enintään 800 markkaa kuukaudessa eli summa, joka maksetaan HOAS:n soluasunnosta. Opiskelijalle korvataan opetukseen sisältyvät matkat, esimerkiksi virka-asekoulutukseen ja tutustumiskäynneille. Matkat korvataan julkisten kulkuneuvojen mukaan sekä mahdolliset opiskelija-alennukset huomioiden. Koulutuskeskus on tehnyt erillissopimukset VR:n, Helsingin, Vantaan ja Espoon kanssa opiskelija-alennusten soveltamisesta, koska perustutkinnolla palkaton jakso on vain 4,5 kk yleisesti vaaditun 8 kk:n sijasta.

Käytännössä esille tulleita ongelmia ovat aiheuttanut esimerkiksi matka ensimmäisen oppijakson päätyttyä kotipaikkakunnalle. Epäselvyyttä tuottaa erityisesti se, mihin kohteeseen matka maksetaan. Monet opiskelijat ovat muuttaneet syksyn aikana pysyvästi Vantaalle eikä heillä ole enää osoitetta siellä, mistä ovat kurssille tulleet. Jos halutaan säilyttää tämä etuus kokonaisuudessaan, tulisi paluumatkan kohdetta muuttaa.

Perustutkinnon opiskelijoiden perusterveydenhuollosta vastaa kansanterveystyön mukaisesti se kunta, jonka alueella oppilaitos sijaitsee. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen opiskelijoiden osalta Vantaan kaupunki. Koulutuskeskus maksaa Vantaan kaupungille ns. terveyskeskusmaksun. Hammashoitokustannuksista opiskelija vastaa itse. Ongelmallista tässä käytännössä on se, että Vantaan terveyskeskuksissa on erittäin ruuhkaista, hoitoon pääseminen on opiskelijalle usein vaikeaa. Valtiokonttori suhtautuu myönteisesti koulutuksen aikana sattuneisiin tapaturmiin, vaikkei opiskelija olekaan palvelussuhteessa. Koulumatkojen aikana sekä koulutuskeskuksessa muussa kuin opetustilanteessa sattuneet tapaturmat jäävät yleensä kaiken korvauksen ulkopuolelle ja opiskelijan oman tapaturmavakuutuksen korvattavaksi.

Vankeinhoidon koulutuskeskuksen opiskelija on oikeutettu jakson aikana opintorahaan sekä opintolainan valtiontakaukseen. Toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevalla opintoraha on 1.270 mk/kk. Opintolainan valtiontakauksen takaussumma on 1.300 mk/kk.

Opiskelijalla on tietyin edellytyksin oikeus ammattikoulutusrahaan tai erorahan aikuiskoulutuslisään. Ammattikoulutusrahan suuruus on 1.400 mk/kk ja erorahan aikuiskoulutuslisän 1.100 mk/kk. Samanaikaisesti nostettu opintotukikeskuksen opintoraha ei vaikuta koulutus- ja erorahaston myöntämiin tukiin. Vuosittain muutamit perustutkinnon opiskelijat saavat näitä etuuksia.

Opintososiaaliset edut käytännön oppijakson aikana

Käytännön oppijakson aikana opiskelija on palvelussuhteessa valtioon. Virka- paikka on laitos, jossa opiskelija suorittaa oppijaksoaan. Palkkaus maksetaan palkkaluokan A2 mukaisesti, johon lisätään mahdolliset ikälisät. Palkan opiskelijalle maksaa laitos. Opiskelijan terveyden- ja sairaudenhoito on laitoksen järjestämänä työterveyshuoltona.

Tarvittaessa oppilaitos järjestää opiskelijalle asunnon, josta peritään vuokraa. Jos opiskelija jatkaa asumista HOAS:ssa, vuokra on 500 mk/kk. Koulutuskeskuksen maksama osuus vuokrasta on noin 800mk.

Opiskelijalla on mahdollisuus hakea opintotukikeskukselta asumislisää, jonka suuruus on noin 80 % vuokrasta. Nostettu asumislisä laskee kuluvan vuoden vapaata tulorajaa ja siksi opiskelijat eivät mielellään käytä tätä mahdollisuutta. Lisäksi opiskelijalla on mahdollisuus hakea opintolainan valtioneuvostosta, jonka suuruus on 1.300 mk/kk. Jakson aikana opiskelijoilla on eritasoisia asuntoja, ja varsinkin niistä perittävät vuokrat vaihtelevat huomattavasti. Tämä aiheuttaa paljon epäselviä korvausanomuksia.

Opintososiaaliset etuudet toisella oppijaksolla

Opiskelija on virkasuhteessa valtioon ja virkapaikkana on Vankeinhoidon koulutuskeskus. Opiskelijalle maksetaan palkkaluokan A2 mukainen palkka mahdollisine ikälisineen. Tarvittaessa opiskelijalla on mahdollisuus asuntoon HOAS:ssa, josta peritään vuokraa 500 mk/kk.

Toisella oppijaksolla opintotukikeskukselta haettavat tuet määräytyvät samalla tavalla kuin käytännön oppijaksolla. Opiskelijalla siis on oikeus opiskelijan asumislisään ja opintolainan valtioneuvoston takaukseen. Opiskelijan terveyden- ja sairaudenhoito on järjestetty Medivire Työterveyspalvelut Oy:ssä Tikkurilassa.

Opiskelija saa oppilaitoksesta ruokailulipukkeen, jolla verotusarvon yli menevä osa korvataan Amican työpaikkaravintolassa. Opiskeluun kuuluvat matkat korvataan virkaehtosopimuksen mukaisesti.

Opintososiaaliset edut työharjoittelun aikana

Opiskelijan virkapaikkana on laitos. Palkkaus on palkkaluokan A 10 mukainen mahdollisine ikälisineen. Tarvittaessa opiskelijalle järjestetään asunto, josta maksetaan palvelussuhdeasunnoista vahvistettu vuokra. Opiskelijalla on mahdollisuus saada opintotukikeskukselta samanlaiset tuet kuin käytännön oppijaksolla.

Työharjoitteluun kuuluvasta arviointiseminaarista opiskelijalle korvataan palkan lisäksi matkat Vankeinhoidon koulutuskeskukseen. Näiden etujen lisäksi opiskelijalle maksetaan päivärahat virkaehtosopimuksen mukaisesti siltä laitokselta, mistä seminaariin tullaan. Koulutuskeskus järjestää opiskelijalle maksuttoman majoituksen.

10.3 Työryhmän ehdotus perustutkinnon opintososiaalisten etujen uudistamiseksi

Työryhmä ehdottaa, että perustutkinnon opintososiaalisia etuja vähennetään ensimmäisellä oppijaksolla niin, että ruokaetuna opiskelijoille tarjotaan opiskelupäivinä maksuton aamiainen ja lounas. Vähän käytetty päivällinen jäisi pois.

Ensimmäisen oppijakson matkakorvauksia vähennetään niin, että opiskelijalle korvataan kolme matkaa aiemman neljän asemasta kotipaikkakunnalle ja takaisin.

Matkakorvaus ensimmäisen oppijakson päätyttyä voidaan antaa joko kotipaikkakunnalle tai virkapaikkakunnalle, jolloin myös muuttajien edut säilyvät. Kotona asuvien ja opetukseen sisältyvien matkojen osalta matkakustannusten korvaus pysyi ennallaan.

Muutostenkin jälkeen opintososiaaliset edut säilyvät keskimääräistä parempina. Tämä on perusteltua riittävän opiskelijamäärän turvaamiseksi vankeinhoitolalle.

11 Vankeinhoidon peruskoulutuksen kansainvälinen ja lähialaver-tailu

11.1 Vankeinhoidon peruskoulutus Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Englannissa

Ruotsi

Ruotsissa vankeinhoidon ammattipätevyyden hankkiminen kestää kaikkiaan noin vuoden ja rakentuu keskitetysti, alueellisesti ja paikallisesti toteutetuista koulutus- ja harjoittelujaksoista.

Henkilöstö rekrytoidaan ensin työhön laitoksiin ja kutsutaan viimeistään kolmen kuukauden koeajan jälkeen peruskoulutukseen vankeinhoitolaitoksen kurssikeskukseen. Koulutuksen pituus on 7 opintoviikkoa ja siihen osallistuvat kaikki vankeiden kanssa lähityötä tekevät ammattiryhmät, myös vapaudessa tapahtuvan kriminaalihuollon työntekijät. Sen jälkeen vankiloiden työntekijät jatkavat työskentelyä omissa laitoksissaan koulutetun ohjaajan opastuksella noin viisi kuukautta. Seuraavan teoriajakson toteuttamisesta vastaa alueorganisaatio. Jakso kestää 9 opintoviikkoa.

Ruotsin henkilöstökoulutuksen erityispiirre on pedagoginen menetelmä, jota nimitetään ongelmaperusteiseksi oppimiseksi (problembaserad inlärning). Opiskelijat jaetaan 6-7 hengen ryhmiin, jotka omatoimisesti hakevat tietoa heille ennakoon kuvatun ongelman selvittämiseksi. Kukin opettaja toimii yhden ryhmän ohjaajana sen koko työskentelyn ajan. Oppiainekohtaista opetusta ei ole lainkaan, mutta joistakin erityisaiheista järjestetään asiantuntijaluentoja.

Opiskelujakson aikana osallistujat hankkivat tietoa: vankeinhoidon toimintaperiaatteista, organisaation johtamisesta, vankeinhoidon toiminnan osa-alueista, työtä ohjaavasta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä säädöksistä, vankeinhoidon tavoitteiden ja menetelmien välisestä yhteydestä, vankeinhoidon asiakkaista sekä vankeinhoidon suhteesta yhteiskuntaan.

Koulutusjakson aikana halutaan korostaa vankeinhoidon kokonaiskuvaa, joka koostuu tutkintavankeudesta, täytäntöönpanosta ja vapaudessa tapahtuvasta kriminaalihuoltotyöstä, sekä työtä ohjaavien arvojen ja etiikan pohtimista. Eri ammattiryhmien työntekijöistä koostuvassa perusr ryhmässä opiskelu opettaa myös yhteistyökäytäntöjä ja erilaisten näkökulmien yhteensovittamista. Yhteinen koulutus mahdollistaa myös sen, että vankeinhoidon työntekijät voivat työskennellä uuden organisaation kaikilla osa-alueilla: tutkintavankilassa, täytäntöönpanovankilassa ja vapaudessa tapahtuvassa kriminaalihuollossa.

Ruotsin vankeinhoidon uusi organisaatio, jossa on muodostettu isompia yksiköitä tutkintovankiloista, täytäntöönpanovankiloista ja kriminaalihuoltotyön toimipisteistä, on tuonut uusia koulutuksellisia haasteita. Erityisesti ammattitaitoa kehittävä lisä- tai täydennyskoulutus on pulmallista. Toistaiseksi on sopimatta kenellä on vastuu ammattitaidon kehittämisestä: keskushallinnolla, vankeinhoitoalueilla vai uusilla toimintayksiköillä. Myös sisältökysymykset ovat ratkaisematta.

Norja

Henkilöstön peruskoulutus Norjassa on kaksivuotinen. Se alkaa kuukauden mittaisella johdantokurssilla, jatkuu 11 kuukauden käytännön oppijaksolla, jota seu-

raa vuoden teoriaopetusjakso. Koulutuksen läpikäytyään työntekijä sitoutuu työskentelemään vuoden hänelle osoitetussa vankilassa.

Koulutus antaa pätevyyden vartijan tehtäviin. Ammattitaitoinen vartija osaa hoitaa turvallisuustehtävää laillisesti ja vastuullisesti, osaa toimia siten, että vapaudenmenetyksestä aiheutuu mahdollisimman vähän haittaa, osaa järjestää ja ohjata kuntouttavia toimintoja sekä hoitaa hallinnollisia tehtäviä. Lisäksi hän osaa neuvoa ja ohjata vankeja henkilökohtaisten, oikeudellisten ja yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisuihin, toimia yhteistyössä muiden ammattiryhmien kanssa ja esittää rakentavaa kritiikkiä vankeinhoidon sisällöstä ja menetelmistä sekä suhtautua myönteisesti työssä tai omassa elämässä tapahtuviin muutoksiin.

Opetuksen lähtökohdaksi on vartijan työ vangin yhdyshenkilönä. Yhdyshenkilön työn tavoitteena on tukea vangin selviytymistä ilman uusia rikoksia. Yhdyshenkilötyötä varten on tehty oppikirja ”Fengselsbetjent – kompetense - kontakt – framtid”, joka perustuu kognitiiviseen oppimispsykologiaan.

Norjassa teoriavuoden koulutuksessa vaihtelevat perinteinen luokkaopetus (17 opintoviikkoa) ja ongelmaperusteinen opiskelu, johon on haettu mallia Ruotsista, (15 opintoviikkoa). Ongelmaperusteinen oppiminen on jaettu viiteen temakokonaisuuksiin:

1. Etiikka ja ammatillisuus vankeinhoidossa, johon sisältyy mm. kansainväliset sopimukset ja ihmisoikeudet, ihmiskäsitys, etiikka, moraali, arvot, kulttuurit ja monikulttuurinen vuorovaikutus. Käsiteltäviä aiheita ovat myös ammatillisuus, vartijan rooli ja sen eri puolet sekä rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavat ohjelmat.
2. Yhteiskunta, instituutiot, rikollisuus ja rangaistus -teemassa tutkitaan mm. rikollisuuden koko kuvaa, sosiologisia teorioita rikollisuudesta, kriminaalipolitiikkaa sekä totaalisia laitoksia ja vankilasosiologiaa.
3. Kulku läpi rikosoikeusjärjestelmän.
4. Ihminen vankeinhoitolaitoksessa - työntekijät ja vangit - teemassa

tutkitaan mm. kehityspsykologia, ongelman tarkastelua psykologiselta, sosiologiselta ja biologiselta kannalta, eristämisen vaikutuksia, aggressiivisuutta ja väkivaltaa sekä stressiä, kriisiä ja debriefingiä.

5. Työmenetelmät vankeinhoidossa - teemassa käsitellään mm. turvallisuutta staattisesta ja dynaamisesta näkökulmasta, lakeja ja määräyksiä vangin toimintasuunnitelma- ja yhdyshenkilötyön perustana sekä sosiaalioikeutta ja sosiaaliturvajärjestelmää. Teeman aiheita ovat niin ikään vuorovaikutus, keskustelu ja ohjaus työmenetelmänä, menetelmiä ja teorioita (valintateoria, realiteettiterapia, seurauspedagogiikka, toiminnanteoria, kognitiiviset menetelmät, verkostotyö, ryhmädynamiikka).

Vankeinhoidon koulutus johtaa nykyisellään Norjassa koulutuksellisen ja ammatillisen polun päähän, josta ei ole tietä ulos. Koulutus halutaan sen vuoksi kytkeä korkeakoulujen opetukseen ja avata mahdollisuus akateemiselle uralle. Henkilöstökoulutuksessa on yhdistetty perustutkintojen opetus, täydennyskoulutus ja tutkimus yhteisen johtoryhmän avulla. Opettaja voi esim. siirtyä tietyksi ajaksi työskentelemään tutkimusyksikköön etsimään ratkaisua opetusalueensa kysymyksiin ja palata takaisin opetuksen pariin. Täydennyskoulutuksessa kehitetään etäopetuksen muotoja, esimerkiksi internetin mahdollisuuksia hyödynnetään.

Tanska

Perushenkilöstön koulutus Tanskassa on uudistettu 1997. Koulutuksen lähtökohdiana on vankeinhoidon periaateohjelma ja vartijan muuttuneet tehtävät.

Entinen vartija huolehti kontrollista ja turvallisuudesta – avasi ja sulki, piti silmällä. Nyt vankilavirkailijan on osattava huolehtia täytäntöönpanoon liittyvien asioiden hoidosta ja osallistua päätöksentekoon, suunnitella ja toteuttaa vapaaajan toimintoja yhdessä vankien kanssa, osallistua vankityön johtamiseen sekä kiinteistö- ja taloustehtäviin ja huolehtia turvallisuudesta.

Koulutus Tanskassa on kolmivuotinen. Opetus tapahtuu sekä koulutuskeskuksessa että opetusvankiloissa. Koulutuskeskuksessa teoriaopetukseen kuuluu 7 opetus-

moduulia yhteensä 1120 oppituntia, jotka vastaavat 31 opintoviikkoa. Käytännön oppijaksoja vankiloissa on yhteensä viisi, 125 opintoviikkoa. Ne suoritetaan sekä suljetuissa opetusvankiloissa että tutkintavankiloissa ja avolaitoksissa.

Ensimmäiset neljä kuukautta opiskelijat ovat koeajalla, joka koostuu perehtymisestä opetusvankilaan ja kolmesta opetusjaksosta koulutuskeskuksessa (yht. 15 päivää). Vankilassa opiskelijat eivät saa tehdä itsenäisiä tehtäviä. Peruskoulutuksen jälkeen opiskelijat suorittavat työvoimahallinnon (AMU) järjestämässä koulutuksessa jonkin alan työnjohdollisen kurssin sekä englannin kielen kurssin.

Peruskoulutuksen käyvät sekä vartijat että vankityönjohtajat. Tavoitteena on, että koulutukseen otetaan yhtä paljon naisia ja miehiä. Nykyisin pyritään rekrytoimaan myös eri kansallisten vähemmistöryhmien edustajia.

Oppilaitoksessa koulutus koostuu seuraavista oppiaineista:

liikunta ja urheilu, vankeinhoito-oppi, konfliktitilanteiden hallinta (raportointi ja itsepuolustus), henkilöstö ja organisaatio, psykologia, pedagogiikka, yhteiskuntatiede, sosiaalipolitiikka, rikosoikeus ja oikeudenkäyttö.

Käytännön oppijaksoilla Tanskan vankiloissa opiskelijat harjoittelevat teoriajaksoilla opittuja taitoja ja lisäksi siellä opetetaan vankilan tehtävistä:

turvallisuus ja säädökset, ruoka, vaatetus, terveys ja hygienia, täytöntöönpano, vierailut, poistumisluvat ja ehdonlaiseen vapauteen päästäminen, vangin selviytymiskykyä lisäävä toiminta, vapaa-ajantoiminnot.

Johtamiskoulutus on myös uusittu. Koulutuksen tasot ovat:

- 1 strateginen taso: johtamiskoulutus, joka ostetaan ulkopuoliselta kouluttajalta,
- 2 taktinen taso: esimieskoulutus ja muutoksen johtaminen,
- 3 operatiivinen taso: esimies/työnjohtokoulutus,
- 4 suorittava taso: ryhmän ohjaaminen.

Peruskoulutuksen pulmana on mm. opetusvankiloiksi nimetyt viisi suurta keskusvankilaa, joissa monikertaiset rikolliset suorittavat rangaistustaan. Harjoittelun ai-

kana jokaisella opiskelijalla on oma ohjaaja, joka arvioi opiskelijan kehitystä säännöllisin väliajoin. Ongelmallista on, että näiden laitosten työntekijät ovat yleensä hyvin nuoria. Heidän on lyhyen kokemuksensa perusteella vaikea suorittaa objektiivista arviointia. Vanhempi henkilöstö ei yleensä halua lisätehtäviä, kuten toimia ohjaajana. Lisäksi henkilöstö hakeutuu aktiivisesti pois näistä vanhoista suljetuista laitoksista. Jäljelle jää passiivisesti asennoituneita ikääntyneitä työntekijöitä tai nuoria ja kokemattomia.

Englanti

Englannin vankeinhoidossa nähdään paljolti samanlaisia kehitystarpeita ja ongelmia kuin suomalaisessakin järjestelmässä. Tulevien vuosien painotusalueet on kohdistettu neljään seikkaan: 1) vankilakäytäntöjen yhdenmukaistaminen, jota varten ollaan kehittelemässä sopivia laadunhallintajärjestelmiä, 2) päihteiden vastainen toiminta, 3) etnisten vähemmistöjen aseman parantaminen ja 4) erityisesti koulutukseen liittyvä hajasijoittaminen ja etäopetus. Koulutus tapahtuu yleismaailmallisen mallin mukaan sekä tutkinto- että täydennyskoulutuksena.

Perustutkintoon valittavat opiskelijat värvätään aluksi suoraan niihin laitoksiin, joissa he myös aloittavat uransa koulutuksen suoritettuaan. Opetuksellisenä lähtökohta-ajatuksena on englantilaiseen vankeinhoitoon yleisemminkin liittyvä asiakaskeskeisyys, joka viime vuosina on korostunut vähemmistöjen tarpeiden huomioimisena. Niinpä yhtenä yleistavoitteena on saada vartijakuntaan suhteellisesti sama edustus etnisistä vähemmistöistä kuin vangeillakin. Tästä tavoitteesta ollaan kuitenkin vielä kaukana. Tähän liittyen opiskelijoiden valinnoissa ja myös koulutuksessa painotetaan voimakkaasti henkilöiden väliseen kanssakäymiseen liittyviä vuorovaikutustaitoja samoin kuin taitoa ja valmiuksia ilmaista itseään sekä suullisesti että kirjallisesti.

Englannin koulutusohjelmassa korostetaan myös voimakkaasti tiimityön tärkeyttä, ja siihen liittyvien ominaisuuksien kehittämistä jo perustutkinnossa. Englantilaisessa traditiossa vankilavirkailijat ovat olleet samaa sukupuolta kuin vankinsakin. Nykyisin tätä pyritään muuttamaan niin, että enenevässä määrin naisvartijoita si-

joitetaan miesvankiloihin ja päinvastoin. Koulutuksen hajasijoitukseen tai alueellisuuteen panostetaan, mikä näkyy korostuneena perustutkinnon rakenteessa. Sisällöltään se on sekä teknisiin taitoihin että vuorovaikutustaitoihin liittyvää.

Opiskelijoiden valinta on varsin perusteellinen prosessi, jossa tarkastetaan hakijoiden terveydentila, erikseen testataan fyysinen kunto ja lisäksi on tiimityöhön liittyviä harjoitustehtäviä. Ikäasteikko on viime aikoina laajennettu niin, että se on nykyään 18 – 57 vuotta. Koulutukseen pääsee siis suomalaisia aikaisemmin, mikä osittain selittyy varhaisemmalla koulunaloittamisella.

Opetuksellisenä rakenneratkaisuna käytetään samanlaista käytännön ja teorian vaihtelua kuin muissakin maissa. On kuitenkin myös tähän liittyviä suuria eroja. Kun perustutkinnon kokonaiskoulutusaika on suunnilleen sama kuin suomalaisessa järjestelmässä (yksi vuosi), niin varsinainen akateeminen osa on selkeästi lyhyempi, vain kolmisen kuukautta (12 ov). Sitä seuraa puolestaan huomattavan pitkä käytännön harjoittelujakso, joka vastaa suomalaisen järjestelmän kesäharjoittelua. Siitä käytetään nimitystä probation, jota voi myös tulkita koeajaksi. Pääsääntöisesti se suoritetaan yhdessä ja samassa laitoksessa, johon opiskelija lopulta saa myös ensimmäisen virkanimityksensä.

11.2 Poliisin ja sosiaalialan koulutus

Perustutkinnon kehitystarpeita suunniteltaessa huomiota on kiinnitettävä myös lähialojen koulutuksiin. Poliisin koulutus ja sosiaalialan koulutus antavat hyvät mahdollisuudet arvioida ja vertailla vankeinhoidon koulutussisältöjä muihin aloihin.

Poliisin perustutkinto

Poliisin perustutkinnon tavoitteena on tuottaa ammatilliset valmiudet itsenäiseen työskentelyyn asetettujen tulostavoitteiden mukaisesti sekä valmiudet jatkokoulutukseen ja ammattinsa kehittämiseen. Tulostavoitteiden 2001 mukaan ”perustutkintokoulutuksen suorittanut poliisimies on sisäistänyt poliisitoiminnan päämäärät ja eettiset periaatteet ja hänellä on ajan vaatimusten mukaiset ammatilliset valmiudet”.

Poliisin perustutkinnon pituus on 108 opintoviikkoa ja suorittamisaika noin 2 vuotta 4 kuukautta. Koulutus muodostuu perusopinnoista ja syventävistä opinnoista. Perusopintoihin kuuluu ohjattu työharjoittelu, jonka aikana opiskelija toimii käytännön poliisityössä kokeneemman poliisin työparina. Osana syventäviä ammattiopintoja on kenttätyöjakso, jonka aikana opiskelija on töissä poliisiyksiköissä ja suorittaa samalla etäopintoja. Oppisisällöt näkyvät seuraavassa taulukossa.

PERUSOPINNOT 80 ov (19 kk) Yhteiskunnan toimintaperiaatteet 8 ov Poliisitoiminnan perusteet 9 ov Poliisin asiakaspalvelu ja päivystys 9 ov Rikostutkinnan perusteet 9 ov Esitutkinta 9 ov Valvonta ja ennalta estävä toiminta 8 ov Ohjattu työharjoittelu 20 ov	SYVENTÄVÄT AMMATTIOPINNOT 28 ov (9 kk) Yleinen järjestys ja turvallisuus 8 ov Liikenneturvallisuus 5 ov Rikostorjunta 10 ov Päättötyö 5 ov Opinnot suoritetaan lähiopintoina ja etäopintoina noin 6 kuukauden kenttätyöjakson aikana.
---	---

Perusopintoihin kuuluvan työharjoittelun aikana opiskelija toimii määräaikaisessa virkasuhteessa virkanimikkeellä nuorempi konstaapeli, harjoittelija. Syventäviin opintoihin kuuluvan kenttätyöjakson aikana opiskelija toimii määräaikaisessa virkasuhteessa virkanimikkeellä nuorempi konstaapeli, kenttätyöjakso. Suoritettuaan perustutkinnon opiskelija saavuttaa vanhemman konstaapelin pätevyyden.

Edellä esitelty poliisin perustutkinto astui voimaan vuoden 2000 alusta. Uudistamisen keskeiset kohdat olivat laajuuden nostaminen 82 opintoviikosta 102 opintoviikkoon mitoituksen uudelleenarvioinnin perusteella, jaksojen nimimuutokset ja kenttäjakson luominen.

Vuoden 2001 perustutkintoa koskeviin tulostavoitteisiin on kirjattu, että huumerikostorjunta, rikosentorjuntaohjelma ja talousrikollisuuden torjunta otetaan huomioon perustutkinnon opetussuunnitelmissa, perustutkinnon molemmat harjoittelujaksot tuottavat kentälle poliisityövoimaa ja lisäävät omalta osaltaan hälytyspalveluiden saatavuutta. Myös ”tiedonhaun edellytyksiä kehitetään opetuksen tarpeita vastaavasti, varmistetaan opetusyksikön riittävät resurssit” sekä ”selvitetään yhdessä ylijohdon ja opetusministeriön kanssa, millä edellytyksillä poliisin perustutkinto olisi rinnastettavissa ammattikorkeakoulututkintoon”.

Sosiaali- ja terveysala

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, lähihoitaja on toisen asteen koulutus, jonka laajuus on 120 opintoviikkoa. Yksi opintovuosi sisältää 40 opintoviikkoa ja yksi opintoviikko vastaa opiskelijan 40 tunnin työpanosta. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto muodostuu seuraavassa taulukossa esitetyistä opintokokonaisuuksista.

AMMATILLISET OPINNOT 90 ov	YHTEISET OPINNOT 20 ov	VAPAASTI VALITTAVAT OPINNOT 10 ov
Yhteiset ammatilliset opinnot 50 ov		
Kasvun tukeminen ja ohjaus 16		
Hoito ja huolenpito 22	Kielet	
Kuntoutumisen tukeminen 12	Tieto- ja viestintäteknikka	
Eriytyvät ammatilliset opinnot 40	Etiikka	
Mielenterveys ja päihdetyö 4 ov	Kulttuurien tuntemus	
Mielenterveys- ja päihdeongelmaisen kohtaaminen 4 ov	Psykologia	
Yksilöllinen mielenterveystyö 20 ov	Yritystoiminta	
Yksilöllinen päihdetyö 10 ov		
Vapaasti valittavia opintoja 2 ov (Mielenterveys- ja päihdetyön koulutusohj.)		

Ammatillisiin opintoihin sisältyy vähintään 20 opintoviikon työssäoppimisjakso. Tutkinto tuottaa yleisen jatko-opintokelpoisuuden ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin.

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosiaalialan koulutusohjelman (Laurea) tavoitteena on sosiaalialan asiantuntijuuteen kouluttaminen. Sosiaalialan työntekijä toimii sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi, poistamiseksi ja lievittämiseksi monipuolisin asiakastyömenetelmin. Koulutus antaa valmiudet toimia varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun tehtävissä, nuoriso- ja koulutoimessa, sekä vammais-, vanhus-, päihde- ja kriminaalihuollon asiakastyössä ohjaajana ja esimiehenä monikulttuurisissa ympäristöissä.

Koulutusohjelman laajuus on 140 ov ja siihen kuuluu perusopintoja, ammatitopintoja, harjoittelua, opinnäytetyö ja vapaasti valittavia opintoja. Opintojen pääsisällöt näkyvät seuraavassa taulukossa.

PERUSOPINNOT 32 ov Yhteiset perusopinnot 10 ov orientoituminen opintoihin yhteiskunta, työelämä ja niiden muutokset ammatillisen osaamisen perusta Alakohtaiset perusopinnot 22 ov kieliopinnot filosofia orientoituminen ammattialaan		AMMATTIOPINNOT 68 ov Asiakkuus sosiaalialalla 16 ov asiakkaan kohtaaminen, sosiaaliturva, terveydentilan muutosten tunnistaminen erilaisissa elämäntilanteissa, sosiaalioikeus, julkis- ja kunnallishallinto Sosiaalityö 13 ov sosiaalityö muuttuvassa yhteiskunnassa, perhe-, yhteisö- ja verkostotyö, moniammatillinen tutkiva ja kehittävä sosiaalityö Tutkimus- ja kehittäminen 8 ov tieteenfilosofia, tilastolliset menetelmät, laadulliset menetelmät, työyhteisön kehittäminen Opinnäytetyö 10 ov suunnittelu- ja tutkimusseminaarit opinnäytetyö Suuntaavat opinnot 21 ov
VAPAASTI VALITTAVAT OPINNOT 10 ov	HARJOITTELU 30 ov	

11.3 Koulutuksen pituuden ja rakenteen vertailu

Alla olevassa taulukossa näkyy vertailtavien opintojen laajuus ja rakenne.

	<i>Ruotsi</i>	<i>Norja</i>	<i>Tanska</i>	<i>UK</i>	<i>Suomi</i>	<i>poliisi</i>
Opetus oppilaitoksessa	16 ov	36 ov	31 ov	12 ov	32 ov	85 ov
Käyt. opetus ja harjoittelu	20 ov	44 ov	125 ov		21 ov	40 ov
Yhteensä	36 ov	80 ov	156 ov		53 ov	125 ov
Koulutus vuosina	1 v	2 v	3 v	1 v	1 v	2v 4 kk

Vertailtavien koulutusten pohjakoulutusvaatimukset ovat suurin piirtein samat. Koulutuksen laajuus vaihtelee yhdestä kolmeen vuoteen, niin että Tanskassa on

laajin ja Suomessa ja Ruotsissa lyhyin koulutus. Suurin osa tutkinnosta muodostuu vankiloissa toteutetuista käytännön opinnoista ja harjoittelusta lukuun ottamatta Suomen vankeinhoidon ja poliisin koulutusta, jossa opinnot järjestetään pääosin oppilaitoksessa. Oppilaitoksessa tapahtuvien vankeinhoidon (teoria) opinnot ovat yhtä laajat Norjassa, Suomessa ja Tanskassa. Ruotsissa teorian osuus on tätä puolet lyhyempi ja poliisilla puolet pitempi.

Koulutusajat vaihtelevat, mutta eivät ole suoraan verrannollisia keskenään. Vankiloissa / kentällä tapahtuva opiskelu voi vaihdella suunnitellusta opiskelusta (Suomi ja Ruotsi) itsenäiseen/ puoli-itsenäiseen työhön (poliisi).

Myös tutkintojen laskennalliset perusteet vaihtelevat. Yleensä koulutuksessa yksi vuosi on 40 opintoviikkoa, mutta Englanti ja Suomen poliisi käyttävät mittana kalenterivuotta. Opintoviikko taas vastaa 40 tuntia opiskelijan työtä, jonka oppilaitokset arvioivat itse.

LIITTEET

1. Perustutkinnon tuottama osaaminen 1999-2000
2. Vartijan hyvä ammattitaito
3. Pohjoismainen käsitys vankeinhoidon pätevyydestä 2010
4. Luonnos oppikirjan ”Vankeinhoidon perusteet” sisällöksi
5. Perustutkinnon pidentämisen vaikutukset
6. Käytännön oppijakson tehtävät ja vastuut
7. Vartijakokelaan oppimisen seurantalomake
8. Perustutkinnolle hakeneet ja hyväksytyt 1986-2000

Liite 1

Perustutkinnon tuottama osaaminen 1999 – 2000.

Yhteenveto koulutustarvekyselyn yhteydessä tehdystä kyselystä laitoksille loka-kuussa **1999**, jossa kysyttiin palautetta perustutkinnon tuottamasta osaamisesta. Seuraavat ovat suoria lainauksia laitosten antamista palautteista.

Laitosten mielestä valmiudet ovat hyvät:

- valmiudet vartijan tehtäviin ovat olemassa
- valmiudet riippuvat paljon henkilökohtaisista ominaisuuksista
- meillä on ollut ilo saada hyviä opiskelijoita
- tiedolliset valmiudet vastaavat laitoksemme tarpeita riittävän hyvin
- taidollinen puoli: ei ole tullut vastaan tilanteita, joista ei ole selvitty, osataan kysyä neuvoa ja halutaan oppia uuttakin, kuten tietotekniikka
- valmiudet vangin vartiointiin ja ohjaukseen ovat aivan hyvät
- tietoa tuntuu olevan. Taitokin karttuu vähitellen, kunhan ei anna vanhojen "veteraanien" poisopettaa kaikkea opittua
- vankeinhoidon "yleistieto" on hyvä

Valmiuksia tulisi parantaa (asenteita/ ominaisuuksia)

- vankeinhoidon ja alan arvostus
- työn vaativuuden sisäistäminen
- parantamista olisi lähinnä kyvyssä ryhtyä uusiin asioihin ja työn kestämisessä
- rohkeutta käyttää hyviä valmiuksia
- myönteistä suhtautumista voisi "markkinoida" tuleville luonnollisena osana vartijan työtä
- ollut vain kaksi lyhytaikaista sijaista: toinen oli aika vetämätön!
- virkapuvun kantaminen ja sen tuomat velvoitteet

Valmiuksia tulisi parantaa (perusosaaminen)

- raportointi ja kurinpitoilmoituksen laatiminen
- toimintatapa odottamattomissa tilanteissa saattokeikalla ym. vartijan työhön kuuluvissa yllättävissä tilanteissa
- virtsanäytteen ottaminen ja miten vanki voi manipuloida näytettä
- kuinka toimitaan ja miten poliisi toimii viettäessä vankia henkilökatsastukseen
- ihmissuhdetaidot
- kirjallisissa taidoissa on joillakin puutteita, jotka haittaavat työtä
- hyvä ja kohtelias käytös ei saisi vankeinhoitajalta unohtua, liian rento tyyli ei sovi vankilaan (tämä ei tosin ole erityisesti vastavalmistuneiden ongelma)
- Ryhmätyö ja ihmissuhdetyö

Valmiuksia tulisi parantaa / luoda syventäviä opintokokonaisuuksia?

- työtoiminnassa työskentelevälle lisäoppia esimiestehtävissä ja työn psykologiaa
- työyhteisön problematiikkaa, henkilöstön hyvinvointia
- vankikulttuurin tuntemus
- tulosjohtaminen tutummaksi käsitteeksi
- päihdetyö; esimerkiksi vaikean, päihtyneen ja mielenterveysongelmaisen vangin kohtaaminen ja kanssakäyminen
- vuorovaikutustilanteiden harjoittelu "tuntemattoman" henkilön (maalimies) kanssa
- uudenlaisia valmiuksia kuntoutusohjelmien toteuttamiseen

Muita kommentteja

- pitäisikö perustutkinnon aikana valita jo suuntautumisiakin, koska työ eri laitoksissa vaihtelevat paljon?
- perus- ja jatkokoulutuksen nykyrakenne toimii hyvin
- perustutkinnon jakaminen teoriaan ja käytännön harjoitteluun on koettu hyväksi
- virkapuku jo koulutusaikana, rakentava yhteistyö VHKK:n kanssa toimii hyvin
- perustutkinnon käynyt voisi erikoistua jollekin osa- alueelle, esim. päihdekuntoutukseen

Yhteenvedo laitosten arvioinneista 2000

Näissä asioissa valmiudet ovat hyvät

- yleistietämys tyydyttävä, perusvalmius vartijan tehtäviin hyvä, rutiinit.
- ammatillisuus, hyvä pohja sen kehittymiselle
- perustiedot vangin käsittelyssä: vakaa ja päättäväinen, ilmaisee asiansa selvästi, ei nipota, kohtelee vankeja samanarvoisesti, perustelee antamansa määräykset vangille, suhtautuminen vankeihin asiallista
- kontrollitoiminnot, valvontatehtävät
- laki- / asetustiedot
- väkivaltatilanteet, voimakeinot
- itsepuolustustaidot parantuneet
- tietotekniikan hallinta parantunut
- kirjallinen ilmaisu, raporttien laatiminen
- työmoraali, aktiivisia ja kantaaottavia työyhteisön jäseniä, osataan kysyä neuvoa, valmiita omaksumaan uusia asioita
- fyysinen kunto ja psyykinen kunto

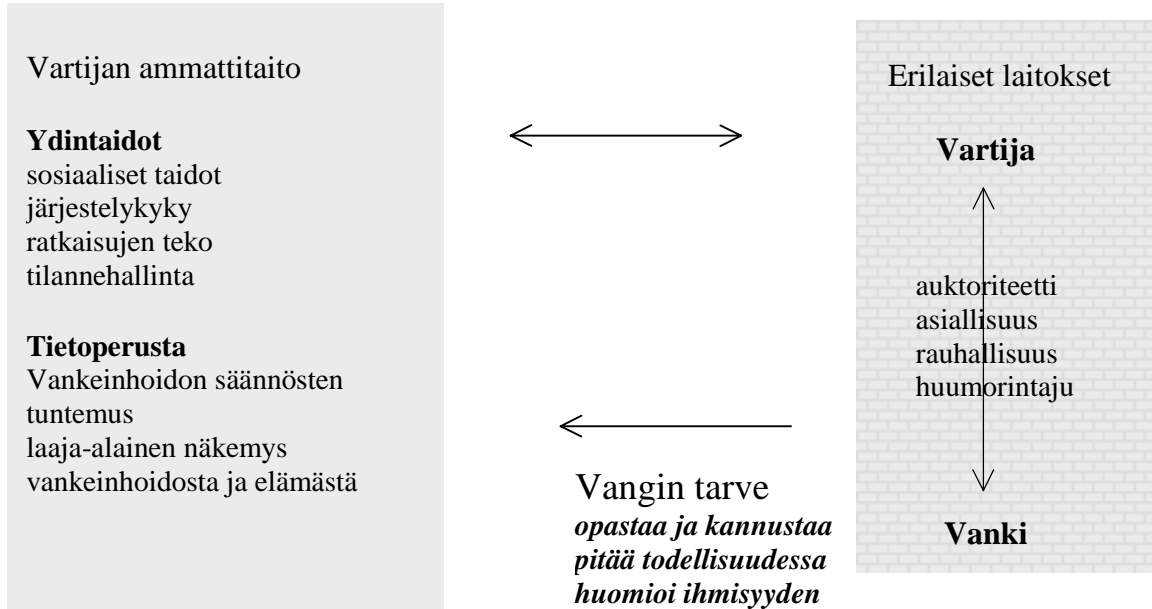
Näissä asioissa valmiuksia tulee parantaa

- asennoituminen vankeinhoidon tavoitteisiin, vartijan tehtävä ei ole vain vartioiminen, ote vankeihin on nykyisin vain kontrollinomainen.
- valmiuksia tuoda vankeinhoidon "uusia tuulia" laitoksiin (päihdekuntoutus yms.) ja halua olla mukana toteuttamisessa, halukkuutta uusien työmenetelmien käyttöönottoon ei ole ilmennyt.
- perehdyttämistä vankiloiden toimintaohjelmiin, talojen väliset erot ja sääntöjen poikkeukset.
- tilanteiden ennakointi, erityistilanteissa toimiminen, vankituntemus
- oman työn arvostus, työelämän perusasiat (suhtautuminen työhön vaihtelee), oman aseman mieltäminen suhteessa vankeihin (ammatillisuus), joskus liika-

- tuttavallisia vankeja kohtaan, virkamiehen esimerkillisyyden ymmärtäminen (virkavaatetus, asiallinen käyttäytyminen),
- virkamiehen oikeudet ja velvollisuudet, ammatin imagon kohottaminen, virkapuvun käyttö
  - työasenne - muistettava, että "olla samassa veneessä", kaikki tekevät kaikkea.
  - ilmoitusten ja lomakkeiden täyttäminen, ilmoitukset puutteellisia, raporttien tekeminen, lausunnoissa ei uskalleta ottaa kantaa, äidinkielen hallinta, luettavan ja ymmärrettävän tekstin kirjoittaminen
  - esiintymistaito vrt. poliisikoulutus, keskustelutaito, sosiaaliset / ryhmien vetämiseen tarvittavat valmiudet, tiimityön valmiuksia
  - huumeiden tunnistaminen ja käyttäjän tunnistaminen, yksityiskohtaiset menettelyt
  - tarkastustoiminnassa ja huumelöydösten testaaminen, erillisen päihdekoulutuksen sisällyttäminen koulutukseen, päihdekuntoutus.
  - virtsatesti - millä perusteella, miten tehdään, kuka päättää?
  - henkilökatsastus sekä henkilö- ja kirjeentarkastus - kuka päättää ja mitä tehdään, millä perusteella?
  - työturvallisuusasiat erilaisissa kontrollitilanteissa
  - atk:n tuntemus
  - venäjän kielen taito
  - virka-ase tutummaksi
  - oma-aloitteisuus, uskallusta tehdä päätöksiä itse.

Liite 2

Vartijan hyvä ammattitaito

Koveneva kriminaalipolitiikka

Ammatillisen koulutuksen muutokset

Polarisoituminen Valtionhallinnon uudelleen arvio

Ympäristö- ja ihmisoikeuskysymykset Kansainvälistyminen

Y H T E I S K U N T A

Lähde: Ahmavaara: Perustutkinnon asiakkaiden tyytyväisyys perustutkintoon ja käsitykset vartijan hyvästä ammattitaidosta. Aikuis-koulutuksen (PD) hankeraportti. HY. 1995.

Liite 3

POHJOISMAINEN KÄSITYS VANKEINHOIDON PÄTEVYYDESTÄ 2010

Millaisia tietoja ja valmiuksia vankeinhoidon perushenkilöstö tarvitsee tulevaisuudessa? Seuraavassa esitetään yhteenveto keskustelusta, joka käytiin aiheesta pohjoismaisessa seminaarissa *Henkilöstön ammatillinen pätevyys ja pedagoginen johtaminen* (Haikko 1998).

Millainen yhteiskunta on vuonna 2010

Kansainvälinen, monimuotoinen ja jakautunut yhteiskunta, jossa kovat arvot ja ympäristöarvot ovat vallalla. Työelämässä menestyminen edellyttää suunnittelu- ja viestintätaitoja, kykyä yhteistyöhön, muutoksen hyväksyntää, kykyä ajatella ja toimia luovasti, oppia jatkuvasti sekä vastaanottaa ja toimia aloitteisesti.

Vankilan ja muiden vankeinhoidon laitosten perustehtävä on edelleen täytöntöönpano ja yhteiskunnan jäsenyyteen palauttaminen, mutta vankeinhoito osallistuu tietoisemmin yhdessä muiden tahojen kanssa rikollisuuden vähentämiseen.

Persoonallisuuteen perustuva pätevyys
(yleinen edellytys vankeinhoitotyöhön, joka tulee omata jo alalle valittaessa)

Kognitiivinen pätevyys ja affektiivinen pätevyys

Simultaanikapasiteetti, sosiaalinen pätevyys, pedagogis - kommunikatiivinen pätevyys

Vankilat 2010

Alueellinen organisaatio
Keskinäinen työnjako ja oma profiili
Keskenään nykyistä erilaisempia
Erilaisia ohjelmia ja vaikutusmuotoja
Henkilökunta on tärkeä voimavara
Osassa runsaasti tekniikkaa

Vangit vuonna 2010

Valikoituneita: vankilassa ovat ne, jotka eivät menesty muissa seuraamusmuodoissa
Enemmän sosiaalisia ja koulutuksellisia puutteita (karsittu sosiaalihuolto)
Enemmän sairaita vankeja
Hyvin nuoria vankeja
Aiempaa vanhempia vankeja
Eri maista ja kulttuureista olevia vankeja
Ammattimaisia rikoksentekejiä

Vartijoiden pätevyysalueita kuvaavilla termeillä tarkoitetaan seuraavaa:

Persoonallisuuteen perustuva pätevyys

- sosiaalisen pätevyyden ja ihmistuntemuksen edellytys;
- vahva yhteys oman ja toisen arvon kokemiseen,
- puute voi estää kognitiivisen pätevyyden käytön.

Kognitiivinen pätevyys

- ammatin perustiedot ja -taidot,
- erityiset ammatilliset tiedot, taidot ja tekniikat,
- yleinen kognitiivinen kyky, jota tarvitaan mm. ongelmanratkaisussa ja asioiden erittelyssä.

Affektiivinen pätevyys

- ohjautuu tunteista käsin,
- asenteet, arvot, mielipiteet ja kunnioituksen tunteet omaa työalaa ja omaa pätevyyttä kohtaan,
- suhtautuminen muutokseen, vastoinkäymisiin ja stressiin.

Sosiaalinen pätevyys

- kyky yhteistyöhön ja yhteistoimintaan muiden ihmisten kanssa,
- ihmistuntemuksen ja 'sydämen ymmärryksen' perustana,
- vaikuttaa myönteisesti yhteisön sosiaaliseen ilmastoon.

Pedagogis-kommunikatiivinen pätevyys

- kyky tuottaa, välittää ja vastaanottaa tietoa,
- sisältää käsityksen tiedosta ja ihmisestä: mikä merkitys tiedolla on toiminnalle ja missä määrin ihminen voi oppia ja kehittyä.

Simultaanikapasiteetti

- kyky työskennellä useiden kysymysten ja tehtävien parissa samanaikaisesti.

Liite 4

Luonnos oppikirjan sisällöstä

Pääluvut:

Johdanto-koulutuksen lähtökohdat: *Markku Salminen/Klaus Toivonen*

Vankeinhoidon organisaatio: *Jouko Laitinen*

Vankiloiden sosiaalinen rakenne – konfliktitilanteet: *Jouni Tourunen*

Vankeinhoidon etiikka: *Ilkka Neiramo*

Vankeinhoidon käytännöt: *Maija Richter*

Vankien kuntouttamisen mahdollisuudet: *Matti Laine*

Ryhmät ja niiden ohjaaminen: *Kimmo Hypen*

Erityisryhmät:

Nuoret vankilassa: *Margit Kyngäs*

Pitkäaikaisvangit/Romanit/Ulkomaalaiset *

Kognitiivis-behavioristiset toimintaohjelmat ja niiden vaikuttavuus: *Maarit Suomela*

Vankien riski- ja tarvearvioinnit: *Kimmo Hypen*

Jälkihuolto- lainrikkojien kuntoutustarve: *Sampo Järvelä*

Vankilan vaihtoehdot: *Maija Kukkonen ja/Kari Vanhala **

Rangaistusten täytäntöönpano: *Pertti Myhrberg*

Vankeinhoidon historia: *Jouko Laitinen*

Vankeinhoidon tulevaisuus – ongelmat ja kehitysnäkymät: *Markku Salminen*

*) varmistamatta

Liite 5

Perustutkinnon pidentämisen vaikutukset

Pidentämisen vaikutuksia on arvioitu olettamalla, että perustutkintoa pidennetään lukukaudella, koulutukset alkavat joka syysy entiseen tapaan ja että opetus järjestetään kaikille suoraan nykyisen perustutkinnon jatkoksi. Muuttamalla oletuksia halutulla tavalla on mahdollista arvioida toisenlaisten pidennysmallien vaikutuksia.

Vaikutukset koulutuskeskuksen kannalta

<i>mitä vaikuttaa</i>	<i>mitä seuraa</i>	<i>Pohdittava</i>
1 Opiskelijamäärä kaksinkertaistuu syyskauden aikana	Opetuksen yksilöllisyys vähenee	
2 Lisätilan tarve syyskautena	Tarvitaan kolme luokkaa nykyisten lisäksi	lisätiloja ei ole valmiina luokat käytössä epätasaisesti kalenterivuoden aikana
3 Opiskelija-asuntojen tarve kaksinkertaistuu syyskautena	Tarvitaan 30 opiskelija-asuntoa lisää syyskautena (30 x 800 mk)	asuntoja ei ole ollut mahdollista vuokrata vain syyslukukaudeksi
4 Opettajatarve ja palkkakulut kasvavat	Tarvitaan 3 opettajaa / kouluttajaa (noin 1 mmk/v)	neuvottelut ja sopimukset vankiloitten kanssa erityisosaajien käytöstä opettajina: yhteisymmärrys kouluttajien asemasta.
5 Opiskelijoiden palkkakulut nousevat	60 opisk x A 9 mk x 4 kk (noin 2,8 mmk)	
6 Opettajien työnjako ja opetusjärjestelyt muuttuvat	Tutkittava ja päätettävä sopivasta mallista (pitimmälle viety työnjako ja "rationalisointi")	mitä saadaan ja mitä menetetään?
7 Lisätään yhteistyötä muiden oppilaitosten kanssa	Neuvoteltava sopimukset soveltuvien oppilaitosten kanssa opetusyhteistyöstä	
8 Tarvitaan harjoittelupaikkoja	Etsittävä soveltuvat harjoittelupaikat, tehtävä harjoittelusopimukset ja laadittava harjoitteluohjelmat sopivien vankiloitten ja ulkopuolisten organisaatioiden/ yksiköiden kanssa	

Vaikutukset vankiloiden kannalta

<i>mitä vaikuttaa</i>	<i>Ratkaistava ongelma</i>	<i>Pohdittava</i>
1 Aiempi tutkintorakenteen ja vankiloiden toiminnan yhteensovittaminen mietittävä osin uudelleen	-vankiloiden valvontahenkilöstö vähenee syyskautena - perehtymisviikon järjestäminen vaikeutuu	selvitettävä tarkemmin Vahon, Vhkk:n ja vankiloiden kanssa
2 Valmistumisajankohta siirtyy syyskuusta vuodenvaihteeseen	Vankiloissa on vähemmän vartijoita/ enemmän sijaisia syyskaute-na	selvitettävä tarkemmin vankiloiden kanssa Palkataanko ja saadaanko sijaisia?
3 Vankiloihin tarvitaan valmistuneita korvaava henkilöstö syyskaudeksi	Palkattava 57 sijaista	selvitettävä tarkemmin vankiloiden kanssa
4 Valmistuminen myöhentyy 1. vuonna	Vartijat valmistuvat 1/2 vuoden viiveellä 1. vuonna	
5 Vankeinhoitotyön erityisosajia tarvitaan uusien työmuotojen kouluttajiksi ja harjoittelunohjaajiksi	Vankila joutuu irrottamaan aika ajoin 1-2 erityisosajaa koulutus- ja ohjaustehtäviin syyskautena. Vankiloiden pedagogista osaamista on tarpeen yleisesti lisätä	neuvoteltava ja päätettävä vahon, koulutuskeskuksen ja vankiloiden kesken yhtenäinen menettely vankeinhoitokouluttajista ja heidän asemastaan
6 Sidosorganisaatioista tarvitaan kouluttajia ja harjoittelupaikkoja	Yhteistyöneuvottelut opetusyhteistyöstä käynnistettävä	

Vaikutukset opiskelijoiden kannalta

<i>mitä vaikuttaa</i>	<i>Ratkaistava ongelma</i>	<i>Pohdittava</i>
1 Opiskeluaika pitenee	Vähentää niiden kiinnostusta, - joiden tavoitteena on lyhyt koulutus - jotka ovat perheellisiä	- onko varaa vähentää kiinnostusta nykyisessä työllisyystilanteessa -mahdollisia vaikutuksia pohdittava yhdessä vankiloiden kanssa
2 Opiskelukustannukset nousevat	Vähentää niiden kiinnostusta, joilla on rahoitusvaikeuksia	

Liite 6

Käytännön oppijakson tehtävät ja vastuut

Valmistavat toimet syyslukukaudella

Vastuuhenkilöt

Harjoittelulaitoksen valinta Kriteerit 1 mahdollisuus oppia 2 sosiaaliset ja erityiset syyt	VHKK/yhdysopettaja
Perehtyminen laitokseen Ohjelman mukaan, raportin aiheesta sopiminen	Laitos/harjoittelunohjaaja
Harjoitteluohjelma = yksilöllinen opiskeluohjelma Raportin aihe sovitaan	Harjoittelunohjaaja, yhdysopettaja
Opiskelijan oppimistarve VHKK lähettää tiedon oppimistarpeesta harjoittelunohjaajalle	Kurssinjohtaja

Toteutus tammi-helmikuussa

Ohjauskeskustelut (viikoittain) Oppimistehtävien purku- ja palautekeskustelut Kirjallinen puoliväli- ja loppuarviointi, raportin arvostelu	Harjoittelunohjaaja
Ohjelman mukaiset harjoittelukohteet Alueen työtehtävien oppiminen	Perehdyttäjä
Oppimispäiväkirja Oma arvio edistymisestä, myös ohjauskeskustelujen pohja	Opiskelija
Raportin laatiminen	Opiskelija
Ohjauskeskustelu	Opettaja, harjoittelunohjaaja, opiskelija
Soveltuvuuden arviointi Ammattiin sosiaalistumisen (oma-aloitteisuus, kyky ottaa vastuuta, yhteistyökyky, suhtautuminen vankiin) Alalle soveltuvuuden arviointi	Harjoittelunohjaaja

Arviointi ja kehittäminen maaliskuussa

Raportin käsittely Esittely ja opponointi, keskustelu kokemuksista ja vankeinhoidon käytännöistä	Opettaja ja pienryhmä
Opiskelija-arvostelu Arviointien kokoaminen ja välittäminen kurssinjohtajille	Yhdysopettaja
Käytännön oppijakson arviointi ja kehittäminen Ohjauksen ja perehdyttämisen palautteen kokoaminen Harjoittelunohjaajien itsearviointi Palautepäivät: harjoittelunohjaajat, perehdyttäjät, opett.	Yhdysopettaja Harjoittelunohjaaja Yhdysopettaja ym.

Liite 7

Vartijakokelaan oppimisen seurantalomake

I Käytännön oppijakson aloitus

1. Käytännön oppijakson tavoitteiden esittely
2. Oppijakson etenemisen selvittely
3. Oppimistehtävävaatimukset
4. Palautteiden ja arviointien perusteet ja niiden antaminen
- 5 Yhteistyö henkilöstön kanssa

II Rangaistusten täytäntöönpano

6. Vangin asiakirjoihin tutustuminen
7. Erilaisten vankipassien lukeminen
8. Nimilehtien lukeminen
9. Asiakirjojen kulku laitoksessa
10. Poistumislupamenettely käytännössä
11. Opintolupien ja siviilityö lupien käsittely laitoksessa
12. Hyöty 1. oppijakson vastaavista opetuksista

III Vangin vastaanotto laitokseen, perehdyttäminen

13. Vastaanottolehden täyttäminen
14. Asuntokortin täyttäminen
15. Omaisuusluettelon täyttäminen ja omaisuuden arviointi
16. Varusluettelon täyttäminen
17. Vangin tulotarkastus -henkilöntarkastus
18. Vangin tulotarkastus -omaisuuden tarkastus
19. Muiden asiapapereiden täyttö
20. Vangin tulohaastattelu
21. Vangin asuttaminen
22. Vangin perehdyttäminen
23. Säädösten (1. oppijakso) soveltaminen käytäntöön
- 24 1 oppijakson harjoitusten hyöty
25. Työ- ja toimintakyvyn arvioinnin tekeminen (TARKE)

IV Asunto-osastot

26. Päivittäisiin osastorutiineihin perehtyminen (talon tavat)
27. Vankien ulkoilun valvonta
28. Omaisuuden hallussapito
29. Vankien asioiden hoito
30. Kontrollitehtävät osastolla (valvonnat, tarkastukset, laskennat)
31. Miten paljon sai työskennellä osastolla
32. Miten hyvin neuvottiin
33. Miten paljon sai itsenäistä vastuuta
34. Säädösten (1.oppijakso) soveltaminen

V Tarkastustoiminta

35. Vankisellin tarkastaminen
36. Erilaiset tilatarkastukset
37. Vangin henkilöntarkastukset
38. Lomavangin tarkastaminen
39. Puhalluskoe
40. Virtsakokeen ottaminen ja valvonta
41. Vangin humalataila ja sen tunnistaminen (lomake, havainnointi)
42. Huumetestereiden käyttö
43. Vankikirjeiden tarkastaminen
44. Tarkastukseen liittyvä raportointi
45. Miten paljon sain tehdä tarkastustoiminnan tehtäviä
46. Säädösten yhdistäminen käytäntöihin
47. Vangin kohtaaminen tarkastustoiminnan yhteydessä

VI Vanginkuljetus

48. Kuljetukseen liittyvät asiapaperit
49. Kuljetukseen valmistautuminen
50. Kärjäkuljetukset
51. Toimenpiteet poliklinikalla ja sairaaloissa
52. Muut saattovartiointiasiat
53. Vakinainen vanginkuljetus varotoimenpiteeseen
54. Karkaamisen ehkäisyyn
55. Tarkastaminen kuljetuksen aikana
56. Miten paljon sain työskennellä vanginkuljetuksessa
57. Vanginkuljetussäädökset ja käytäntö
58. Kommunikointi vangin kanssa

VII Turvallisuusvälineet ja niiden käyttö

59. Käsirautojen käyttö talon tavan mukaan
60. Ampuma-aseen kantaminen ko. laitoksessa
61. Kaasuaseen käyttäminen
62. Patukan / TKP:n käyttö
63. Itsensä suojaaminen (kumihansikkaat / viiltosuojahansikkaat)

VIII Vankien toiminnot ja kuntoutus

64. Opiskeluun ja koulutukseen hakeutuminen
65. Työtoimintaan sijoittelu
66. Toiminnoista kieltäytyminen
67. Vankien työnopastus
68. Laitoksessa tehtävä päihdetyö
69. Päihdetyöhön liittyvä kontrollitoiminta
70. Vankien muu kuntoutustoiminta
71. Sairaalan vangin hoitaminen
72. Pystyn työskentelemään kuntoutusosastolla

XI Yhteistyö eri henkilöstöryhmien kanssa ja kokoukset

73. Sosiaalityöntekijän työ ja yhteistyö valvontatyön kanssa
74. Sairaanhoidajan tehtävät ja yhteistyö valvontapuolen kanssa
75. Pastorin työ ja sen yhteys valvontatyöhön
76. Psykologin tehtäväkenttä ja yhteistyömuodot vartijoiden kanssa
77. Opinto-ohjaajan kanssa tehtävä yhteistyö
78. Johtokunnan työ
79. Osastokokouksen tehtävä
80. Muut kokoukset, mitä

X Sidosorganisaatiot ja vankilassa käyvät vierailijat

81. Vangin tapaamistoiminta - valvonta
82. Tapaamistoimintaan liittyvät tarkastukset
83. Muiden vierailijoiden kontrolli
84. Sidosorganisaatioiden työ vankilassa

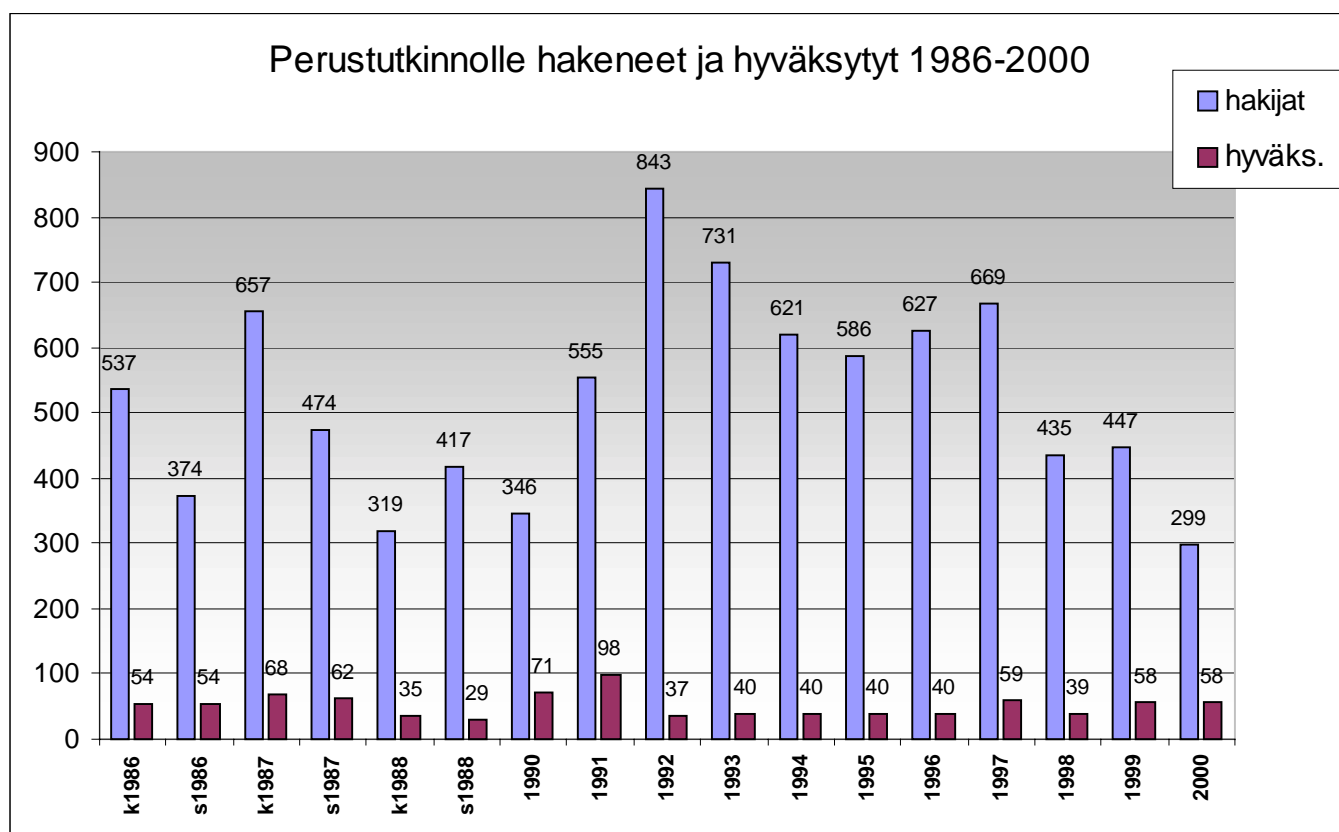
XI Palaute ja arviointi

85. Tilanpalautteista oppiminen
86. Virheistä oppiminen
87. Kirjallisista palautteista oppiminen
88. Vastuun kantaminen omasta oppimisesta
90. Miten sain suullista palautetta
91. Miten sain palautetta oppimiskokonaisuuden jälkeen
92. Puolivälin palautteesta oppiminen
93. Lopullinen arvio ja itsearvio

XII Oman osaamisen arviointi

94. Pystyn hoitamaan vangin vastaanoton itsenäisesti
95. Pystyn toimimaan osastovartijana itsenäisesti
96. Pystyn hoitamaan saattovartiointitehtäviä itsenäisesti
97. Pystyn tekemään henkilöntarkastuksen itsenäisesti
98. Pystyn toimimaan vankilan päihdeettömällä osastolla itsenäisesti
99. Pystyn toimimaan työryhmägartijana itsenäisesti
100. Kykenen hyvään vuorovaikutukseen vankien kanssa
101. Minulla on hyvät valmiudet toimia yhteistyössä muiden kanssa
102. Minulla on vielä paljon opittavaa vankeinhoidosta

Liite 8

Vuonna 1999 otettiin käyttöön fyysisen kunnon testi ja samalla valintakokeeseen osallistuminen rajoitettiin kolmeen kertaan.